

Tartalom

Bevezetés	2
A felnőttoktatás, felnőttképzés területén használt fogalmak	5
Oktatás és képzés a statisztikákban	8
Iskolarendszerű felnőttképzések a köznevelésben	8
Felnőttoktatás a felsőoktatásban	11
Részvétel a felnőttképzésben	15
Szakmai képzés a vállalkozásoknál	17
Kulcskompetenciák	20
A felnőtteket az oktatásban, képzésben való részvételben hátráltató, akadályozó tényezők	24
Felhasznált irodalom	26
Megjegyzések, jelmagyarázat	
További információk, adatok (linkek)	
Táblázatok	
Elérhetőségek	

Bevezetés

Az oktatás, képzés, tanulás kifejezések korábban hagyományosan a gyermekkorhoz kötődtek. Az élet minden területén tapasztalható egyre gyorsabb ütemű változások azonban nem teszik lehetővé, hogy a felnőttkorba lépett nemzedék abbahagyja a tanulást, és csak az élete első szakaszában megszerzett ismeretekre hagyatkozzon. A kiadvány először a felnőttképzés történetét mutatja be a teljesség igénye nélkül, a folyamatok és az intézményrendszer részletes ismertetése meghaladná e kiadvány kereteit.

A felnőtt népesség oktatása, tudásának bővítése a történelem legrégebbi időszakaiban is jellemző volt. Az ősi kultúrákban a társadalom tagjai nemzedékről nemzedékre adták tovább ismereteiket, elsősorban szójhagyomány útján, melyek a munka világára, az ősi hiedelmekből származó rítusokra, viselkedési és magatartási szabályokra, normákra és szokásokra vonatkoztak. Az írásbeliség megjelenése után a könyvnyomtatás elterjedése abból a szempontból is nagy áttörést hozott, hogy az így készített könyvek és egyéb dokumentumok már nagyobb példányszámban készülhettek, szélesebb körben terjedhettek, és az ismeretek átadásához nem volt szükség közvetlen személyes kapcsolatra.

A technikai feltételek mellett a gondolkodásbeli változások is segítették a műveltség általános szintjének emelését, amely elválaszthatatlan a felnőttek oktatásától. A 15. századtól a reneszánsz és a humanizmus eszméinek terjedésével nőtt a magasabb szintű műveltséget elsajátítók száma. Később a reformáció is segítette a kultúrához való szélesebb körű hozzáférést. A felvilágosodás kora az egyházaktól független műveltség virágzását is magával hozta: megjelentek azok a szalonok, amelyek a kultúra további terjedését biztosították. Az ipari forradalom életviteli változásokat is hozott, amelynek egyik eredményeként vasárnapi iskolákat hoztak létre, amelyekben – elsősorban az újonnan létrejött ipari létesítményekben dolgozók – elsajátíthatták a megváltozott környezet által igényelt ismereteket.

Megindult az ismeretterjesztő kiadványok nyomtatása is, amelyek Magyarországon legnagyobb részt a kor gazdasági életében vezető szerepet betöltő mezőgazdaság különféle kérdéseivel foglalkoztak. Mária Terézia 1777-ben kiadott *Ratio Educationis*¹ rendeletének hatására fejlődésnek indult a felnőtteket gyakorlati (elsősorban mezőgazdasági) ismeretekre tanító képzései. Ebben a korszakban jött létre Tessedik Sámuel „szorgalmatossági” iskolája Szarvason, amely mintaintézeté vált. Hasonló célokkal hozta létre Festetics György a Georgikon nevű intézményét Keszthelyen, amely többféle mezőgazdasági képzést kínált az akkori kor közép- és felsőfokú szintjén. 1802-ben Széchenyi Ferenc megalapította Magyarország első nyilvános nemzeti közgyűjteményét és közintézményét, amely a mai Országos Széchenyi Könyvtár elődje.

A reformkor adta a következő lökést a felnőttképzés fejlődésének. Az 1825-ben alapított Magyar Tudományos Akadémia rendkívüli gyorsasággal kezdte meg a magyar helyesírás és nyelvtan korszerűsítését, szabályozását. Megkezdődhetett a Nemzeti Intézetek létrehozása, amelyek közül az első Nógrád vármegyében alakult meg (1830). Elsődleges céljuk a magyar nyelv ápolása, annak terjesztése és népszerűsítése volt. Elsősorban Kossuth és Széchenyi nevéhez fűződő egyletek is folytattak ismeretterjesztő tevékenységet a felnőtt lakosság körében. Az 1841-ben megalakult Királyi Magyar Természettudományos Társulat a természettudomány népszerűsítését, a lakosság természettudományos ismereteinek bővítését, valamint a természettudományos kutatást tűzte ki célul.

A kiegyezés után az Országgyűlés már 1868-ban elfogadta a népiskolai törvényt, majd 1870-ben Irányi Dániel és Eötvös József benyújtotta a felnőttképzési törvényt is. Ennek fő célja az analfabetizmus csökkentése, illetve hosszabb távon annak felszámolása volt. Ebben az időben korszerű, a mindennapi élethez szükséges ismeretek átadásából a tanítók is kivették a részüket. Egy 1870-ben keletkezett miniszteri felhívás és tanfelügyelőségekhez intézett körrendelet alapján két szinten folyt a tanítók által szervezett felnőttképzés. A korabeli dokumentumok szerint 1870 és 1875 között közel 130 ezer eredményes résztvevővel büszkélkedhettek. Ebben az időszakban az országban sorra alakultak a különféle önképző egyletek és olvasóköri.

¹ A rendelet teljes címe: Ratio Educationis totiusque Rei Literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas. Tomus I. Vindobonae. Typis Joan. Thom. Nob. de Trattner. MDCCLXXVII.

1891-ben a vasárnapot munkaszüneti nappá nyilvánították, ezt követően megkezdte működését az ipari területen dolgozók körében tevékenykedő Vasárnapi Munkásképző Bizottság.

A 20. század első évtizedeit a szabadoktatás jellemezte: nem volt kötött tananyag, nem volt meghatározott az oktató személye sem, sőt bármely szervezet és magánszemély foglalkozhatott a felnőttek oktatásával. A két világháború közötti kort a szabadoktatás helyett a népművelés jellemezte. A Népművelés Országos Bizottsága alá tartozott többek között az írástudatlanok oktatása, az ifjúsági egyesületek, a népkönyvtárak és a népházak működtetése. Az olvasóköri száma emelkedett, valamint megjelentek az Észak-Európában akkor már népszerű népfőiskolák.

1945–1948 között ezekből újabbak nyíltak, főleg a falusi fiatalok számára. Már 1945-ben megalakultak a dolgozók középiskolái, majd nem sokkal később a dolgozók általános iskolái, amelyek célja azon műveltség pótlása, amely korábban vagy a háború miatt sokak számára elérhetetlen volt. Ebben az időszakban vált a munkavállalás követelményévé sok helyen az általános iskolai végzettség, és az elemi iskola hat osztályát végzetek is így pótolták a hiányzó két évet. 1948-tól, a korábbi civil és egyházi kezdeményezések helyett állami szerepvállalás jellemezte ezt a területet. Az 1948/49-es tanévben elindultak az egyetemi tanulmányokra felkészítő, ún. szakérettségi-tanfolyamok, valamint a felsőoktatásban az esti és a levelező képzések. Ezekben a képzésekben 1970 körül tanult a legtöbb felnőtt, a műveltségpótlás mellett egyre inkább deklarált céllá vált a társadalmi mobilitás elősegítése is. A hatvanas évektől kezdve kiépült a művelődési otthon hálózat is. Az 1970-es évek közepétől a szakmunkások előkészítő tanfolyama (SZET) vállalatoknál dolgozó, szakmával rendelkező fiataloknak nyújtott lehetőséget a felsőoktatási tanulmányokra való felkészülésben. A felnőttek képzését segítette még, hogy elkezdődött a népművelésben dolgozó szakemberek főiskolai képzése is. A könyvtárak hálózata is segítette az ismeretterjesztést, amelybe a rádió és a televízió is mind jobban bekapcsolódott.

A rendszerváltás után a felnőttoktatással foglalkozó intézmények állami támogatása látványosan csökkent, és sok esetben kizárólag a piacról kellett megélniük, ugyanakkor felmerült az olyan új ismeretek megszerzése iránti igény is, amelyek elsősorban a vállalkozási ismeretekhez kapcsolódtak. A közművelődési intézmények jogi helyzetét a kilencvenes évek végén jogszabállyal rendezték.²

A felnőttkorban történő oktatás jelentőségére a nemzetközi szervezetek közül az Egyesült Nemzetek Szervezete figyelt fel elsőként. Annak oktatással és kultúrával foglalkozó szervezete (UNESCO³) a második világháború után rendszeresen szervezett felnőttoktatási konferenciákat. Az első színhelye a dániai Helsingör volt 1949-ben, amelyet további öt követett. A konferenciákon mind a fejlett, mind pedig a kevésbé fejlett országok problémái is szerepeltek a napirenden. Már 1960-ban Montrealban az egyik központi téma volt a gyors gazdasági átalakulás hatása a társadalomra és az ebből fakadó tanulási igények. Ugyanakkor az analfabetizmus felszámolására irányuló kampányokat is megvitatták, valamint kitértek tanulás-módszertani kérdésekre is.

A számos nemzetközi állásfoglalás közül, amelyek az elmúlt évtizedekben jelentek meg, kiemelkedik az Európai Unió (EU) 2000-ben közzétett lisszaboni stratégiája az egész életen át tartó tanulásról. A dokumentumot 2000 márciusában a Lisszabonban ülésező európai állam- és kormányfők fogadták el *Lisszaboni stratégia* címen, amely fő céljaként azt tűzte ki, hogy „Európa 2010-re a világ legdinamikusabban fejlődő tudásalapú gazdaságává váljon, mely képes a fenntartható fejlődésre, több és jobb munkahely és nagyobb társadalmi kohézió megteremtésére.”

A dokumentum 28 fő célkitűzést és 120 köztes célt határozott meg. Köztük az egyik fő cél az oktatáshoz és képzéshez, ezen belül is kifejezetten a felnőttek képzéséhez kapcsolódott. Az e területre vonatkozó, nemzetközi szinten is összehasonlítható adatigények először ennek kapcsán fogalmazódtak meg.

A tudásalapú társadalomban az oktatásnak kiemelt szerepet szántak. Ezt jelzi, hogy a stratégiában több célkitűzést is megfogalmaztak ezzel kapcsolatban. Így például:

- minden esetben jelentősen növekedjen az egy főre jutó humán tőkébe történő beruházás,

² 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

³ *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. – Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete.

– 2010-re feleződjön meg a 18–24 éves népességben azok aránya, akik nem szereztek felső-középfokú végzettséget (azaz akik Magyarországon legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek), és nem tanulnak tovább,

– európai szinten határozzák meg a kulcskompetenciákat, amelyek a legfontosabbak a munkavállalás és a mindennapi élet során.

A stratégia teljesítéséhez a tagállamoknak nemzeti reformprogramot kellett kidolgozniuk, amelyek részletes értékelését 2006-ban kezdte meg a bizottság, majd a feltárt hiányosságok javítására cselekvési javaslatokat fogalmazott meg.

A Lisszaboni stratégia 2020-ig szóló folytatását, az *Európa 2020* stratégiai programot 2010 tavaszán fogadta el az Európai Bizottság.

Az Európa 2020 stratégia szerint a gazdasági növekedés három olyan alappillérre épül, amelyek egymással szoros kapcsolatban állnak, és egymást kölcsönösen erősítik:

– intelligens növekedés: a tudásra és az innovációra épülő gazdaság kialakítása,

– fenntartható növekedés: az erőforrásokat hatékonyabban kihasználó, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaság létrehozása,

– inkluzív növekedés: magas foglalkoztatási szinttel, valamint szociális és területi kohézióval jellemezhető gazdaság ösztönzése.

Az Európa 2020 programhoz öt nagy területen tartozik fő célkitűzés: foglalkoztatás, kutatás-fejlesztés, környezetvédelem, oktatás, iskolai végzettség és szegénységi küszöb. Az oktatás, iskolai végzettséghez kapcsolódóan a dokumentum két mutatót emelt ki:

– a leszakadók (korai iskolaelhagyók) arányának a 2007. évi 15-ről 10%-ra való csökkentése,

– 2020-ig a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának 31-ről legalább 40%-ra növelése a 30–34 éves korosztály körében. (Ettől eltérően Magyarország számára 30,3%-os célt határoztak meg, amelyet 2012-ben már megközelített, elérve a 29,9%-os arányt.)

Az oktatással kapcsolatos elemek elsősorban az intelligens növekedés stratégiájában jelennek meg. Az oktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás területén Európának a diákok tanulási készségén (Európában negyedük gyenge olvasási készséggel rendelkezik), a korai iskolaelhagyók arányán (hétből egy fiatal korán kimarad az oktatásból és a képzésből) kell javítania. A képzések szerkezete nem minden esetben megfelelő, ezt jelzi, hogy „mintegy 50% végez középfokon, ez azonban gyakran nem egyezik a munkaerőpiac szükségleteivel.”⁴ A 25–34 éves fiatalok 31%-ának van felsőfokú végzettsége, s ez az arány más fejlett országokban (Egyesült Államok, Japán) 40%, vagy afölött van. Az uniós felsőoktatási rendszer is fejlesztésre szorul, mivel a „Sanghaj-index alapján a világ 20 legjobb egyeteme között csak két európai van.”⁵

A stratégiához kiemelt kezdeményezések is kapcsolódnak, ezek közül a *Mozgásban az ifjúság* kapcsolódik az oktatáshoz. A kezdeményezés célja, hogy növelje a felsőoktatási intézmények teljesítményét, uniós szinten javítsa az oktatás, képzés minőségét, és ezzel növelje a fiatalok foglalkoztatási esélyeit.

A tagállamok rendszeresen továbbítják a célkitűzések és a kiemelt kezdeményezések értékeléséhez szükséges adatokat, valamint országjelentéseikben részletesen beszámolnak a program keretében elért előrehaladásról.

⁴ EU 2020.

⁵ Im.

A felnőttoktatás, felnőttképzés területén használt fogalmak

A felnőttkori oktatással, képzéssel kapcsolatos terület még nem rendelkezik letisztult, egyértelmű fogalomrendszerrel. A különféle dokumentumokban használt kifejezések tartalma sem mindig ugyanaz. A felnőttoktatás, felnőttképzés fogalma *széles értelemben a nagykorúságot elért személyek* képzését jelenti, azonban egyes dokumentumok más jelentéssel is használják.

A *felnőttoktatás* fogalma a jogszabályokban az iskolarendszerű oktatással kapcsolatban jelenik meg. Ebben az értelemben felnőttoktatás az a képzés, ahol a „tanuló munkahelyi, családi vagy más irányú elfoglaltságához, a meglévő ismereteihez és életkorához igazodó iskolai oktatásban”⁶ vesz részt. Jelenleg a tanulók attól az évtől kezdődően, amelyben nyolc évfolyamos általános iskola esetén a tizenhetedik, középiskola és szakiskola esetén a huszonegyedik életévüket betöltötték, kizárólag felnőttoktatásban kezdhetnek új tanévet. (A sajátos nevelési igényű tanulókra ettől eltérő szabályok is vonatkozhatnak.) A tanulók középfokú iskolában attól a tanévtől kezdve folytathatják a tanulmányaikat felnőttoktatás keretében, amelyben a tizenhatodik életévüket betöltik. A tanítás nappali, esti, levelező vagy más, sajátos munkarend szerint is szervezhető.

A *felnőttképzés* fogalma a felnőttképzési törvényben⁷ található meg, amelyben azt az iskolarendszeren kívüli képzésekre használják. Lényeges jellemzője, hogy a képzés résztvevői nem tanulói vagy hallgatói jogviszonyban állnak a képző intézménnyel. A felnőttképzésben olyan személy vehet részt, aki tankötelezettségét teljesítette, de tanköteles személy tankötelezettsége teljesítése mellett is bekapcsolódhat a felnőttképzésbe.

Felnőttképzést nagyon sokféle típusú szervezet nyújthat: jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, egyéni cégek, egyéni vállalkozók, a nemzeti köznevelésről szóló állami intézményfenntartó központ által fenntartott köznevelési intézmények is.

A képzések rendkívül sokrétűek lehetnek, így:

- a) a szakképzésről szóló törvény szerinti, állam által elismert szakképesítés (OKJ⁸ szerinti szakképesítés) megszerzésére irányuló szakmai képzés,
- b) támogatott egyéb szakmai képzés,
- c) általános nyelvi képzés és támogatott egyéb nyelvi képzés,
- d) az a)–c) pontba nem tartozó, támogatott egyéb képzés.

A felnőttképzési törvény azonban nem szabályoz számos olyan képzést, amelyet jellemzően felnőttkorúak vesznek igénybe. Ilyen képzések többek között a hivatásos szolgálati jogviszonnyal (katonai, rendőri stb.) kapcsolatos képzések, a közszolgálati tisztviselők bizonyos képzései, egészségügyi ágazati szakmai képzések, valamint a pedagógusok továbbképzései.

A fentieket összefoglalva megállapítható, hogy a felnőttoktatás, felnőttképzés több területre tagolódik, azaz⁹ többféleképpen csoportosítható. A leggyakrabban hivatalosan használt kategóriák a következők:

A képző intézmény szerint:

1. *iskolai rendszerű oktatás, képzés*, amelynek célja az általános, középfokú vagy felsőfokú végzettség és/vagy szakmai képesítés megszerzése, melyeket a nemzeti köznevelési törvény és a felsőoktatási törvény szabályoz törvényi szinten,

2. *iskolai rendszeren kívüli képzés*, amely a hagyományos iskolai rendszeren kívül zajlik. Ezeket alapvetően a felnőttképzési törvény szabályozza, kivéve azokat a képzéseket, amelyek más jogszabályokban már szerepelnek (ezek általában meghatározott ágazatokhoz kötődő képzések). A szakképzés alapvető jogszabályait a szakképzési törvény¹⁰ és rendeletei, a foglalkoztatást segítő, támogatott képzések jogi háttérét a foglalkoztatási törvény¹¹ tartalmazza.

⁶ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről.

⁷ 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről.

⁸ Országos képzési jegyzék.

⁹ Zachár László: A felnőttképzés rendszere és főbb mutatói.

¹⁰ 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről.

¹¹ 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról.

A képzések célja szerint:

1. *munkaerő-piaci képzések*, amelyek célja az egyén munkába állásának, illetve munkahelye megtartásának az elősegítése – ezek a képzések általában különféle szakképesítések megszerzésével járnak, amelyek lehetnek államilag elismertek vagy az állam által nem elismertek, csupán különböző ágazatokban, esetleg megadott társaságok, intézmények saját szakmai képzése,

2. *általános és nyelvi képzések*, amelyek többnyire készség- és kompetenciafejlesztő képzések – az itt megszerzett tudás nemcsak a szakmai tevékenység során hasznosítható, hanem a mindennapi élet egyéb területein is,

3. *szabadidős, hobbi célú képzések*, amelyeknek az elsődleges célja nem a munkahelyi előmenetelhez kapcsolódik, hanem valamilyen szabadidőben végzett tevékenységhez (pl. sport, zene, kézműves tevékenységek stb.).

A felnőttek tanulásának fő funkciói, feladatai alapján történő csoportosítás szerint:¹²

1. *Az első iskolai végzettség és/vagy* – az egyén életpályája szempontjából szükséges – *szakképzettség* megszerzésének támogatása (*initial education/training*). Európában ez legalább az általános iskolai végzettség és az első szakképzettség megszerzését jelenti.

2. *A folyamatos szakmai képzés*, illetve a magasabb szintű szakképesítés megszerzésének támogatása (*continuing vocational training*). Ez legtöbbször a munkaadók képzési igényei alapján zajlik, sok esetben a munkaadók szervezésével és támogatásával.

3. *A foglalkoztatást segítő képzés*, amelynek célja, hogy a munkanélkülivé vált személyeknek vagy piacképes szakmával nem rendelkezőknek a munkaerőpiacon használható ismereteket, illetve új képesítést nyújtson. Ide tartoznak az átképzések és a továbbképzések.

4. *Kiegészítő képzések*, amelyek a szakképzés eredményességét, a munkakeresést, az eredményesebb munkavégzést támogatják.

A felnőttoktatás és -képzés területével a nemzetközi irodalomban az *egész életen át tartó tanulás (lifelong learning)* keretén belül foglalkoznak. A bizottság 2011. évi *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality* című dokumentumában a témához kapcsolódó számos meghatározás mellett az egész életen át tartó tanulás definíciója is megtalálható. E szerint az egész életen át tartó tanulásba „beletartozik minden olyan, az ember élete során végzett tanulási tevékenység, amelynek célja a tudás, a készségek és kompetenciák fejlesztése személyes, polgári, társadalmi és a munkavállalási perspektívából.”¹³ Az oktatási és képzési programokat formális, nem formális és informális tanulási tevékenységekre osztotta fel. A dokumentum ezen definícióját, valamint különféle tanulási tevékenységek fenti csoportokba sorolását az Európai Unió statisztikáért felelős szerve, az Eurostat is felhasználja. 2006. évi, *Classification of learning activities (CLA)* című kiadványában többek között meghatározta, hogy mely tevékenységek tartoznak a tanulási tevékenységek közé, és milyen kritériumok alapján különíthetők el ezek formális, nem formális és informális formái.

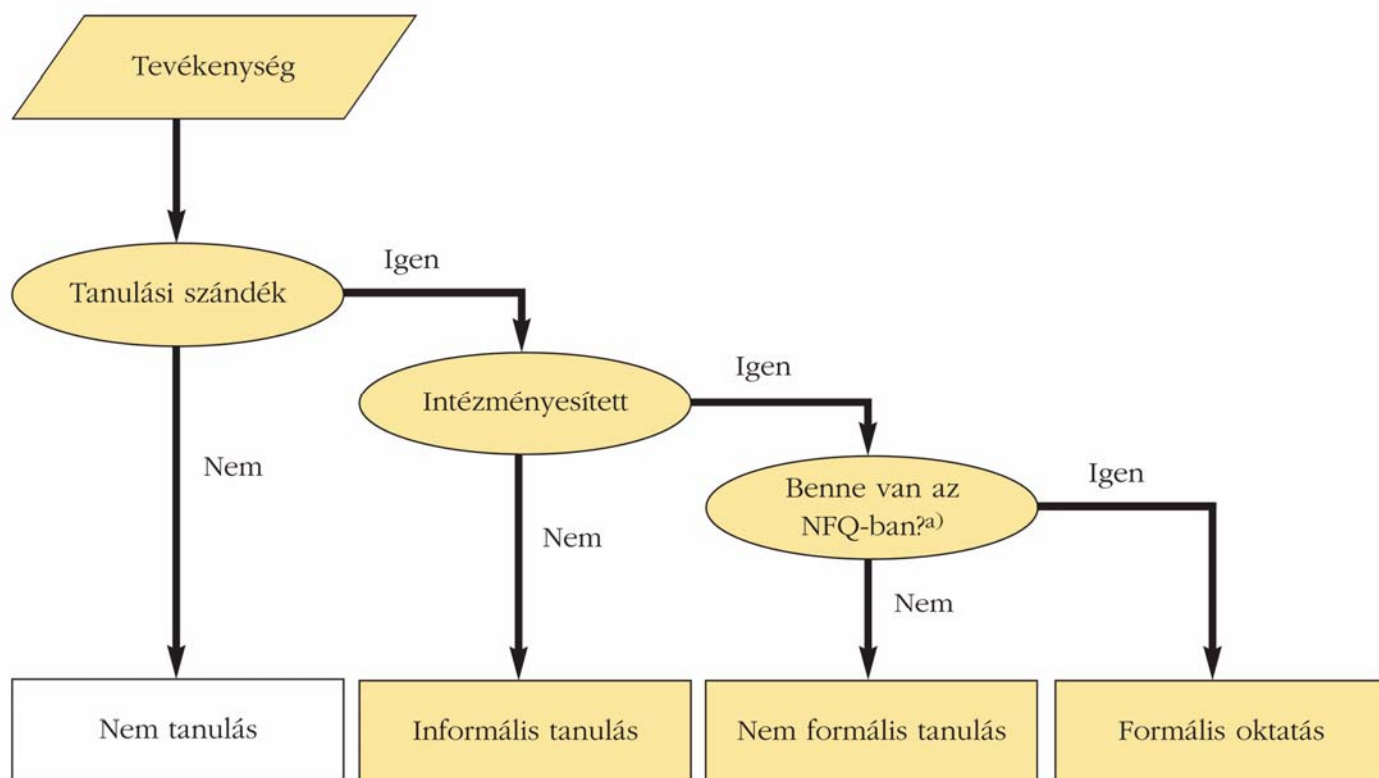
Tehát az oktatást, képzést a tanulási tevékenység oldaláról közelíti meg. A tanulás mint tevékenység elsődleges jellemzője a tanulási szándék. Nem ismeretlen ugyan a „véletlen tanulás” jelensége sem – amikor az egyén az élete során nem a tanulás szándékával jut strukturált új információkhoz – azonban ezt az oktatási és tanulási tevékenységektől elkülönülő kategóriaként kezelik.

A CLA következő ábrája nyújt segítséget a tanulási tevékenységek típusainak elkülönítéséhez. Elsődleges a tanulási szándék, ami elengedhetetlenül szükséges a tanuláshoz. Amennyiben a tanulási folyamat „intézményesített” (valamely intézmény által szervezett, irányított), akkor a formális vagy nem formális kategóriákba sorolható, ellenkező esetben a tanulási tevékenység csak informális lehet. A formális és nem formális tanulás azon az alapon különíthető el egymástól, hogy az igénybe vett képzés a tanulási folyamat végén ad-e az adott országban államilag elismert végzettséget. Amennyiben igen, akkor az oktatás, képzés formális, ha nem, akkor nem formális.

¹² Zachár László: A felnőttképzés rendszere és főbb mutatói

¹³ Making an European Area of Lifelong Learning a Reality, Brüsszel: Európai Bizottság, 2001.

Tanulási típusok

^{a)} *National Framework of Qualifications.* – Nemzeti képesítési keretrendszer.

Forrás: CLA, 2006.

A definíciók pontosítása és egységesítése azért lényeges, hogy a különböző országokból származó adatok azonosan értelmezett fogalmakon alapuljanak. A tanulási formák fenti elkülönítését az Európai Unió által egységesített statisztikákban használják, máshol ettől eltérően határozhatják meg. Lényeges különbség, hogy azok a dokumentumok, amelyek a tanulást a megszerzett ismeretek oldaláról és nem a tevékenység felől közelítik meg, nem foglalkoznak azzal, hogy a tanulási tevékenység szándékosan vagy esetlegesen történt. Ez leginkább az informális tanulás definíciójában jelent eltérést, mivel ez esetekben ide sorolják a nem tanulási célból megszerzett tudást is. Az informális tanulás alatt az ismeretszerzés nem szervezett formáit értjük, azonban a statisztikában csak azt tekintjük tanulásnak, ha arra tudatosan törekedtek, nem pedig akaratlanul jutottak új ismerethez. Az informális tanulás történhet például a családban, barátokon, ismerősökön keresztül, nyomtatott dokumentumok (könyv, sajtótermék stb.) tanulmányozásával, számítógép, internet segítségével, valamint más elektronikus adattároló eszköz felhasználásával. Ennek a megszerzett ismeretek elismerésekor van jelentősége, amikor a tudás elsajátításának körülményei nem számítanak.

Magyarországon a formális képzések közé soroljuk az iskolarendszerben államilag elismert képesítéssel járó képzéseket, valamint az iskolarendszeren kívüli OKJ-képzéseket is. Minden más iskolarendszeren kívüli képzést a nem formális képzések között tartjuk számon.

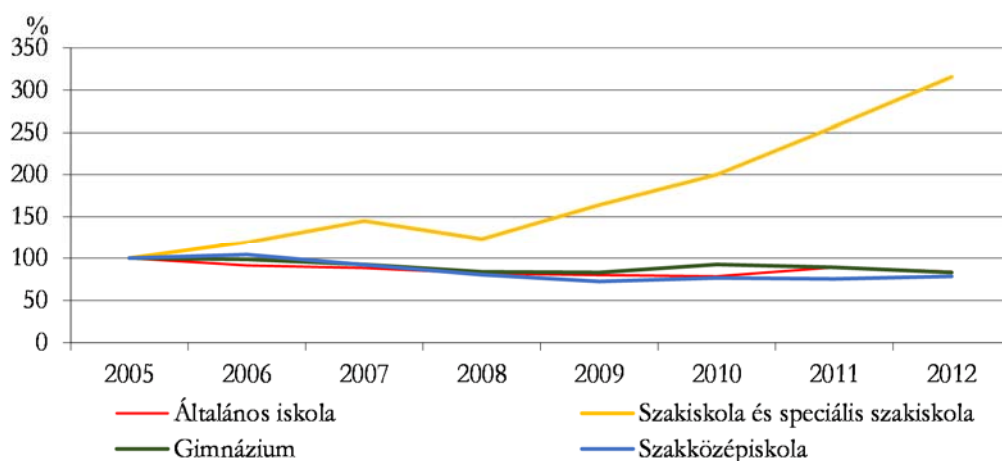
Oktatás és képzés a statisztikákban

Iskolarendszerű felnőttképzések a köznevelésben

Köznevelési intézményekben felnőttoktatás keretei között a 2012/2013-as tanévben közel 88 ezer fő tanult, 10%-kal, azaz közel 9 ezer fővel kevesebb, mint 2005-ben. A változás azonban eltérő volt az egyes iskolatípusokban. 2005 óta az alapfokú képzés részaránya alig változott, és a tanulók száma az elmúlt négy évben 2 ezer fő körül állandósult. Az általános iskolai felnőttoktatás az 1950-es, 1960-as években még hiánypótló volt az alapvető ismeretek elsajátításában, jelentősége az 1980-as évektől csökkent. Helyette a hangsúly az érettségit adó középiskolák és a szakképzés felé tolódott. A szakiskolákban a diákok száma 2005 és 2012 között megháromszorozódott, az időszak végén már 13 ezer felnőtt folytatta ebben az iskolatípusban a tanulmányait. A vizsgált periódusban a középiskolai felnőttoktatásban tanulók száma 19%-kal csökkent, 2012-ben gimnáziumban nem egész 39 ezren, szakközépiskolában pedig 34 ezren tanultak.

2. ábra

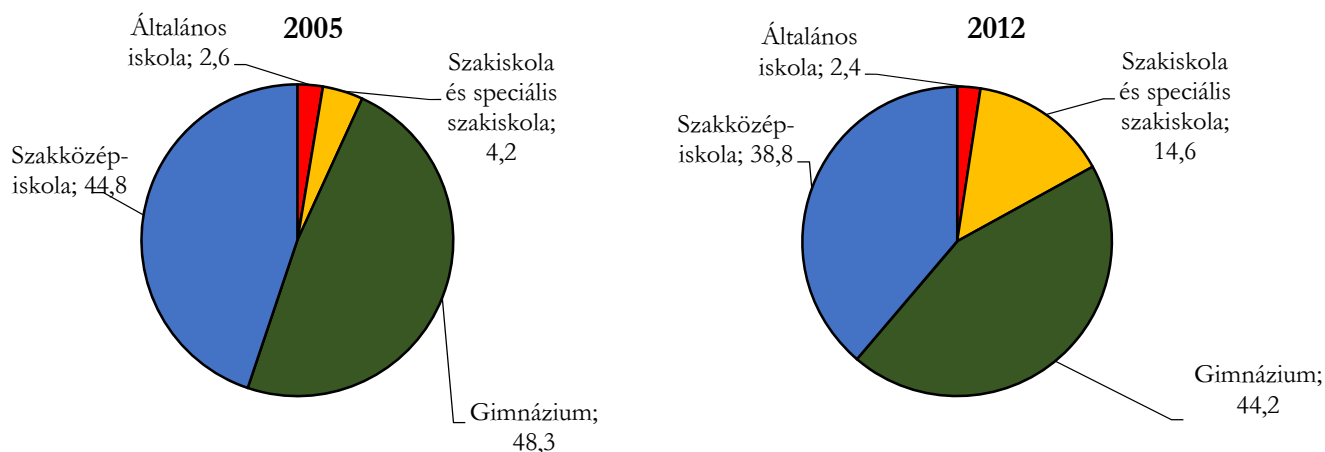
A felnőttoktatásban tanulók számának alakulása
(2005. év=100%)

Miután a tanulók létszáma különbözően alakult az egyes iskolatípusokban, a résztvevők összetétele is módosult. Míg a felnőttoktatásban tanulók körében az általános iskolások aránya 2005-ben és 2012-ben is hasonló volt, 2,6, illetve 2,4%, addig a középfokú oktatásban résztvevőké jelentősen változott. A szakiskolások részesedése 4,2%-ról 14,6%-ra nőtt, a gimnáziumba járóké 48,3%-ról 44,2%-ra, a szakközépiskolásoké pedig 44,8%-ról 38,8%-ra esett vissza.

3. ábra

A felnőttoktatásban tanulók megoszlása iskolatípusonként, %

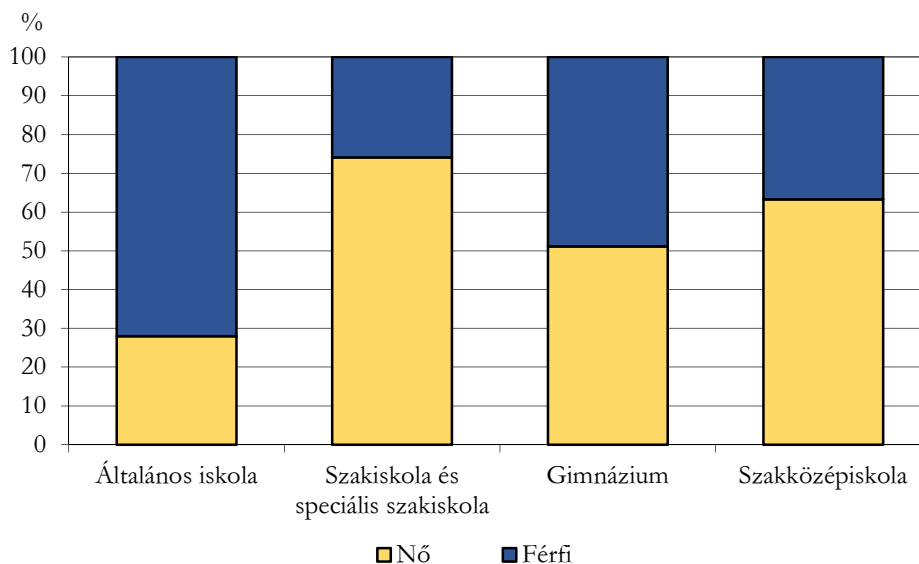

2012-ben a felnőttoktatásban tanulók közel 60% volt nő, 2,5 százalékponttal több, mint 2005-ben. Arányuk a szakiskolai tanulók között a legmagasabb: 74%. Az alapfokú oktatásban ezzel szemben a férfiak túlsúlya figyelhető meg, csupán a tanulók 28%-a nő. A gimnáziumi tanulók között a két nem nagyjából egyenlő arányban képviselteti magát: 51% nő, 49% férfi.

4. ábra

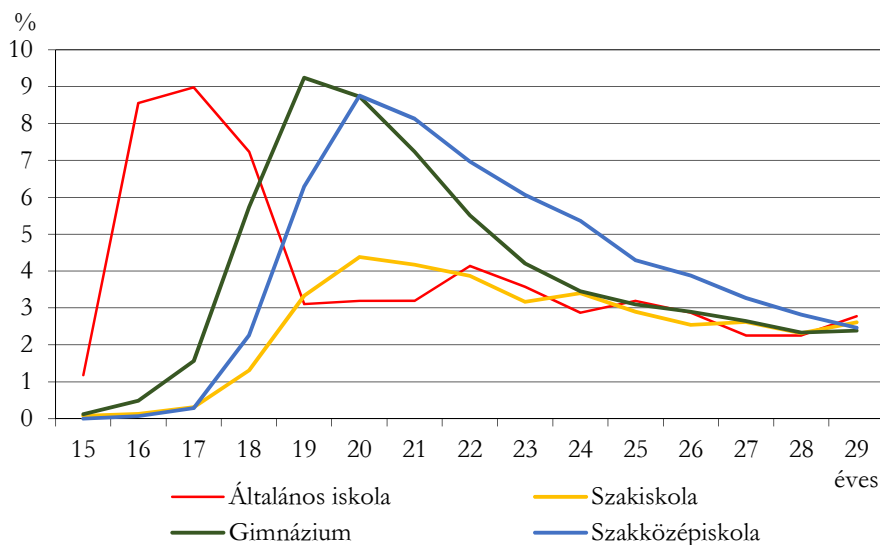
A felnőttoktatásban tanulók megoszlása nemek szerint, 2012

A felnőttoktatásban tanulók összetételét életkor szerint vizsgálva megállapítható, hogy a 19–21 éves korosztályba tartozik a tanulók bő ötöde. Általában a felnőttoktatásban tanulók életkora néhány évvel magasabb, mint ami a nappali oktatásban részt vevőkre az adott iskolatípusban jellemző. Az általános iskolában a 16–18, gimnáziumban a 19–21, míg szakközépiskolában a 20–22 éves korosztályba tartozók részesedése kiugróan magas (korévenként 7% feletti). Feltehetőleg azok, akik valamely okból nem tudták, vagy nem akarták időben befejezni a tanulmányaikat, a felnőttoktatás keretei közt próbálják pótolni hiányosságaikat. A jellemző korösszetételtől kicsit eltér az általános iskola alsó tagozatán tanulók kor megoszlása: a 231 felnőtt tanuló háromnegyede 30 év feletti.

5. ábra

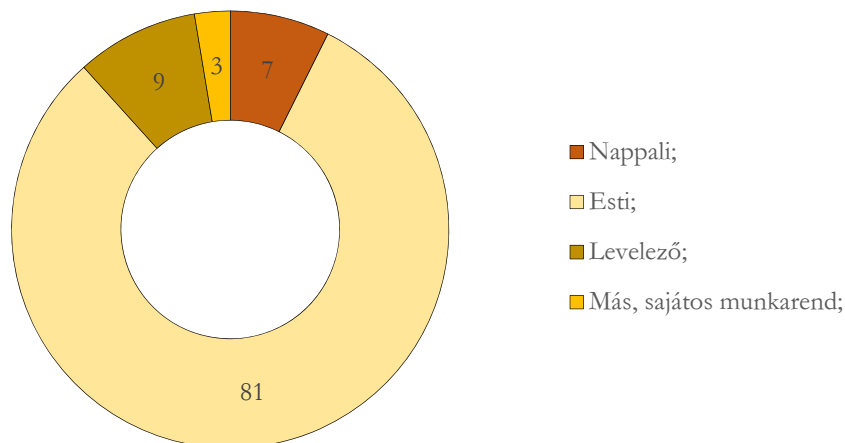
A felnőttoktatásban tanulók megoszlása életkor szerint, 2012

A felnőttoktatás keretében a tanulók különböző munkarendek közül választhatnak, ezáltal biztosított, hogy tanulmányaik folytatására megtalálhassák az egyéb elfoglaltságaikhoz leginkább illeszkedő formát.¹⁴ A vizsgált időszakban végig az esti oktatás volt a legnépszerűbb, ezt 2012-ben a tanulók 81%-a választotta, 19 százalékponttal több, mint 7 évvel korábban. Második helyen a levelező oktatás állt, de részesedése 26%-ról 9%-ra csökkent. A nappali munkarend szerinti oktatást 2012-ben a felnőttoktatásban tanulók 7%-a választotta, míg a más, sajátos munkarend szerinti csupán 3%.

6. ábra

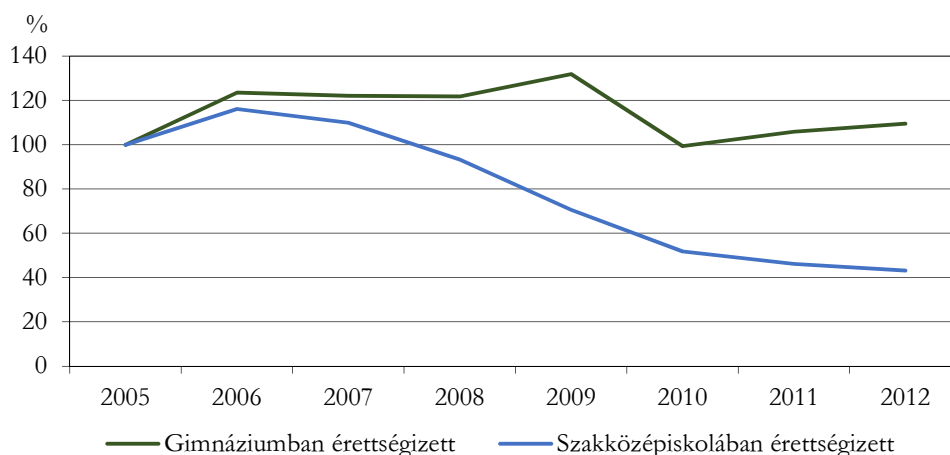
A felnőttoktatásban tanulók megoszlása munkarend szerint, 2012, %

A sikeres érettségi vizsgát tevők száma a gimnáziumokban az elmúlt 8 évben 10%-kal növekedett, 2012-ben 7645-en maturaláltak. Mindeközben a szakközépiskolákban érettségizők száma 4,5 ezerről 2 ezer alá esett vissza. Feltehetően, akinek a célja az érettségi megszerzése, inkább a gimnáziumot választja tanulmányai helyszínéül.

7. ábra

A felnőttoktatásban érettségizők számának alakulása
(2005. év=100%)

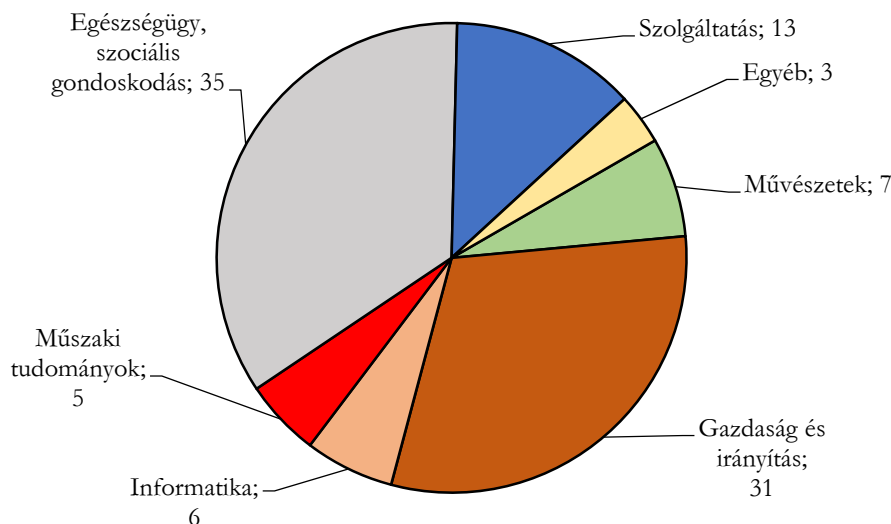

¹⁴ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 60.§ szerint: „A felnőttoktatásban az oktatás megszervezhető a nappali oktatás munkarendje, továbbá esti, levelező vagy más sajátos munkarend szerint. Nappali oktatás munkarendje szerint azok részére szervezhető meg az oktatás, akik nem kizárólag felnőttoktatásban vehetnek részt. A nappali oktatás munkarendje szerint folyó oktatás esetében a tanórák számának a kerettantervben a nappali rendszerű oktatás munkarendje szerinti kötelező tanórai foglalkozások legalább kilencven százalékát el kell érnie. Az esti oktatás munkarendje szerint folyó oktatás esetében a tanórák számának a kerettantervben a nappali rendszerű oktatás munkarendje szerinti kötelező tanórai foglalkozások legalább ötven százalékát, levelező oktatás esetében legalább tíz százalékát el kell érnie. Más sajátos munkarend szerint is folyhat az oktatás, ha a tanulónak tanórai foglalkozáson egyáltalán nem kell részt vennie, továbbá, ha a tanórai foglalkozások száma nem éri el a levelező oktatásra meghatározott óraszámot. Más sajátos munkarend szerint folyik a felnőttoktatás különösen a távoktatási formában.”

A felnőttoktatásban tanulók közt a legnépszerűbb képzési terület 2012-ben az egészségügy, szociális gondoskodás volt, amit a tanulók 35%-a választott. Ezt követte a gazdaság és irányítás, a tanulók 31%-ával. (Jelentős lemaradással a harmadik volt a sorban a szolgáltatások területe [13%].) 2005-ben az említett két képzési terület állt a toplista élén, de még fordított sorrendben. 2005 és 2012 között megfigyelhető a művészeti képzések népszerűségének növekedése, egyúttal a műszaki és informatikai képzések térvesztése.

8. ábra

A felnőttoktatásban tanulók megoszlása képzési terület szerint, 2012, %

Felnőttoktatás a felsőoktatásban

Tágabb értelemben véve a teljes felsőoktatás a felnőttoktatás területéhez tartozik, hiszen csak a már nagykorú népesség kezdheti meg tanulmányait ezen a szinten. Szűkebben értelmezve azonban a felnőttoktatáshoz a felsőoktatásnak a nem nappali – vagy sokszor részidősnek nevezett – képzései tartoznak, ezek közé soroljuk az esti és a levelező munkarendet, valamint a távoktatást.

Magyarország a *bolognai nyilatkozat* aláírásával csatlakozott ahhoz az európai felsőoktatási integrációs törekvéshez, amelynek az egyik legfőbb célja a különböző országok felsőoktatási rendszerei közötti átjárhatóság megteremtése. E folyamat érdekében jelentős átalakulások kezdődtek a magyar felsőoktatásban. Többek között bevezették az egységesen egymásra épülő többciklusú képzési rendszert, ami új szintek, a felsőfokú alap- és mesterképzés, illetve néhány képzési területen (pl. az orvosi vagy jogi szakokon) az osztatlan képzés megjelenését eredményezte. Ezzel párhuzamosan a felsőoktatási intézmények 2006-tól már nem indíthatták a hagyományos főiskolai és egyetemi programjaikat.

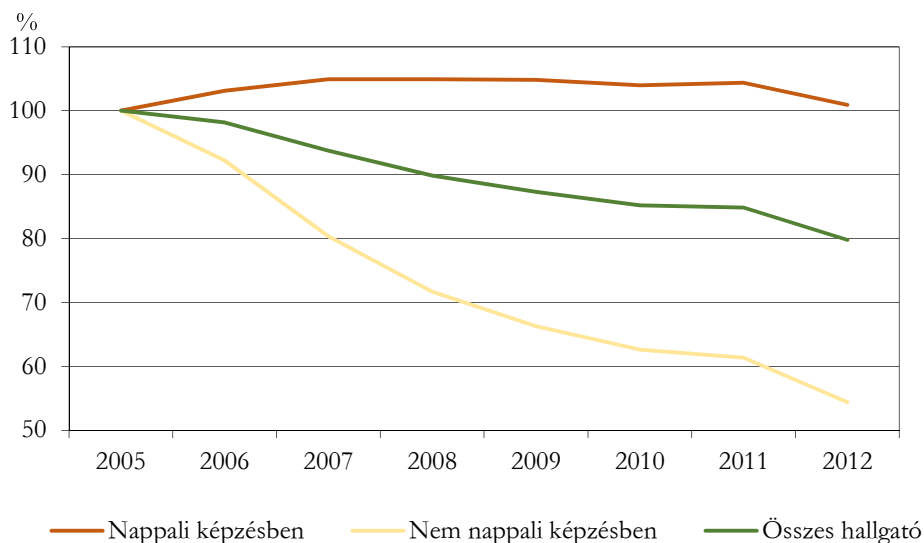
A már oklevéllel rendelkező hallgatók a magasabb végzettségi szintet nem biztosító szakirányú továbbképzéseken, illetve a PhD (*Doctor of Philosophy*) vagy DLA (*Doctor of Liberal Arts*) tudományos fokozat megszerzésére irányuló doktori programokban tanulhatnak tovább. Mindezek mellett lehetőség van az oklevelet nem adó felsőfokú (2013-tól felsőoktatási) szakképzésben való részvételre is.

A 2000-es évek közepétől a nem nappali képzés hallgatói létszáma közel 46%-kal csökkent, míg a nappali képzésben részt vevőké – ugyan csak 1%-kal, – de emelkedett. Ebből adódóan 2012-re a részidős formákban tanuló hallgatók aránya 14 százalékponttal lett alacsonyabb 2005-höz képest. A nem nappali képzésben részt vevők számának és arányának nagymértékű csökkenése elsősorban abból adódik, hogy a továbbtanulni szándékozó felnőttek többsége már korábban, még annak az időszaknak az első felében folytatta felsőfokú tanulmányait, amikor az egyetemekre, főiskolákra való bekerülés szigorú feltételei némiképp lazultak.

Mindezek ellenére a **nem nappali képzések változatlanul jelentős súllyal bírnak**, hiszen 2012-ben a hallgatók 31%-a – közel 105 ezer fő – választotta a részidős formák valamelyikét.

2012-ben a nem nappali képzésben részt vevő hallgatók többsége, 60%-a volt nő. Arányuk 2005-ben ennél is magasabb, 64%-os volt.

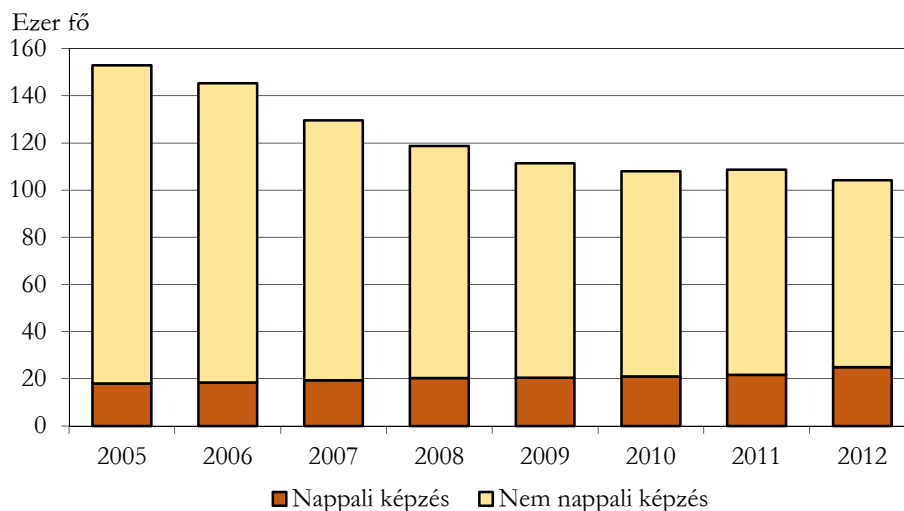
A hallgatók számának alakulása
(2005. év=100%)

A nem nappali képzési formákat jellemzően nem a frissen érettségizett, 18–19 éves korosztály választja. Annak ellenére, hogy a 25 év feletti hallgatói létszám közel 56 ezer fővel csökkent, a résztvevők több mint héttizede ehhez a korosztályhoz tartozott. Arányuk 2005 és 2012 között közel 6 százalékponttal nőtt annak következtében, hogy létszámuk a hallgatók összlétszámánál kisebb mértékben esett vissza.

10. ábra

A 25 év feletti hallgatók száma képzési forma szerint

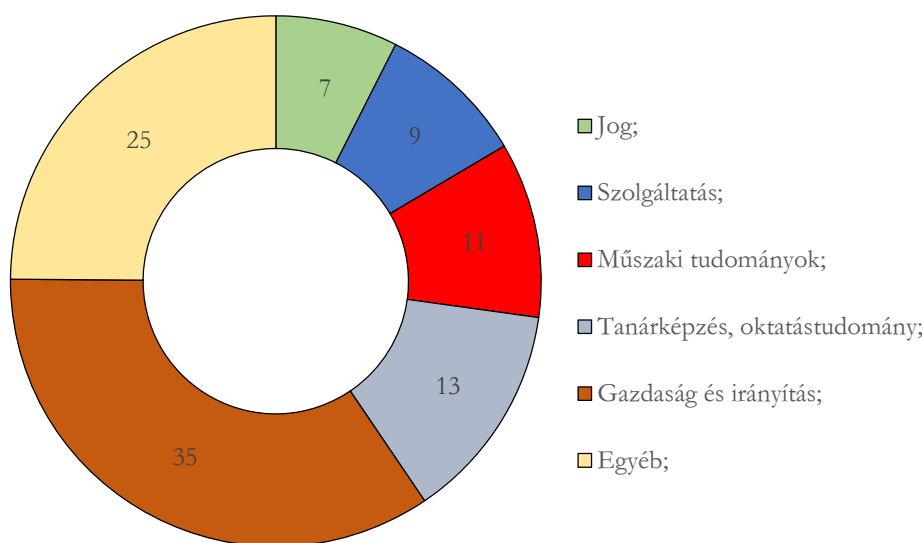

Az az életkor, amikor a részidős képzésű hallgatók aránya már meghaladja a nappali képzésben részt vevőket, egyre jobban kitolódik. Míg 2005-ben már a 25 éves korosztályban is a nem nappali képzésben részt vevők voltak többségben, 2007 és 2009 között a nappali, illetve a részidős képzésekben tanulók aránya a 26 éveseknél fordult meg. 2010-től pedig még egy évvel később, a 27 évesek között kerülnek először többségbe a nem nappali képzési formák hallgatói.

A vizsgált időszakban a nem nappali képzésekre járók körében is a gazdasági szakok voltak a legnépszerűbbek. Ezt követi – a 2009/2010-es tanév kivételével – a tanárképzés, amely az egyetlen olyan terület volt, ahol végig a részidős hallgatók voltak többségben.

Leszámítva a 2009/2010-es tanévet, harmadik helyen a szolgáltatás képzési terület állt, amit az utóbbi két évben a műszaki tudományok váltottak fel. A legkevesebb hallgató a művészeti programokban vett részt.

A nem nappali képzésben részt vevő hallgatók megoszlása képzési terület szerint, 2012, %

A hallgatói létszámmal párhuzamosan az oklevelet szerzők száma is kevesebb lett. 2005-ben még 24 430 fő diplomázott, 2012-ben már csak 14 439-en végeztek a felsőfokú alap- és mesterképzés¹⁵ részidős formáiban, ami 41%-os csökkenést jelent. A legkevesbé a levelező munkarendben végzettek száma esett vissza, ebből adódóan arányuk a korábbi 84%-ról, 91%-ra nőtt – az esti és a távoktatási forma rovására.

1. tábla

A felsőfokú alap- és mesterképzésben oklevelet szerzett hallgatók számának változása munkarendek szerint* (2005. év=100,0%)

Év	Összesen	Ebből: nem nappali képzésben			
		összesen	esti	levelező	távoktatás
2005	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	92,9	95,1	99,7	89,3	147,9
2007	90,0	91,7	80,4	88,1	135,7
2008	86,1	82,8	68,4	81,4	108,7
2009	93,2	70,6	63,7	69,6	85,7
2010	93,4	61,1	43,7	63,2	55,9
2011	86,7	57,9	37,4	61,2	43,3
2012	88,7	59,1	29,7	63,9	38,3

* A főiskolai, egyetemi, valamint az osztatlan képzésben végzettek adataival együtt.

A felsőfokú szakképzésben bizonyítványt szerzők száma 2005-ről 2010-re kicsivel több mint két és félszeresére nőtt, 332-ről 862 főre, majd 2011-től csökkenni kezdett. 2012-ben 742-en végeztek ezen a képzési szinten. Ugyanakkor itt a legcsekélyebb a nem nappali képzés súlya: 2011-ig 20% körüli volt, 2012-ben 15%-ra csökkent.

¹⁵ A főiskolai, egyetemi, valamint az osztatlan képzésben végzettek adataival együtt.

A szakirányú továbbképzések esetében fordított a helyzet: a részidős képzésben végzettek végig túlnyomó többségben voltak, arányuk 96% fölött alakult a vizsgált időszakban. Míg 2005-ben még közel 10 100-an, addig 2012-ben már csak kicsivel többen mint 6 600-an voltak.

A doktori fokozatot szerzett hallgatók száma 2005 és 2010 között 361 és 565 fő között mozgott. Erőteljes növekedést 2010 és 2011 között figyelhetünk meg, ezalatt létszámuk 381-ről 759-re ugrott, majd 2012-ben is 700 fő felett maradt.

A részidős képzésben oklevelet szerzők többsége 30 év feletti. Arányuk 2005 és 2012 között 52-ről 70%-ra nőtt, ezzel szemben a nappali programokban diplomázók közül a többség – bár 2005-höz képest kisebb súllyal – a 25 év alatti korosztályból került ki.

2. tábla

**A felsőfokú alap- és mesterképzésben oklevelet szerzett hallgatók
megoszlása korcsoportok szerint***

(%)

Korcsoport	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nem nappali képzés								
25 évesnél fiatalabbak	10,5	9,8	6,5	6,2	8,1	6,5	5,4	4,1
25–29 évesek	37,6	32,5	30,2	30,1	27,3	26,3	25,9	25,9
30 évesek és annál idősebbek	51,9	57,7	63,3	63,8	64,7	67,2	68,7	70,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nappali képzés								
25 évesnél fiatalabbak	57,5	57,4	55,3	52,3	56,1	57,3	49,5	50,2
25–29 évesek	36,4	38,2	39,7	42,9	39,0	38,1	44,4	43,8
30 évesek és annál idősebbek	6,1	4,3	4,9	4,8	4,9	4,7	6,1	6,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* A főiskolai, egyetemi, valamint az osztatlan képzésben végzettek adataival együtt.

A nem nappali képzésekben oklevelet szerzők közül a korábban már felsőfokú oklevéllel rendelkezők aránya egyre nőtt, a vizsgált időszakban 31-ről 53%-ra. Ez részben abból is adódik, hogy a bolognai rendszerre való átállás miatt több képzési területen az egyetemi szintű végzettséget csak a főiskolai szintet követően lehet megszerezni. Mindinkább erősödik az a tendencia, hogy a részidős képzések a második vagy többedik diploma megszerzésének fő színterei, és a hallgatók jellemzően munka mellett vesznek részt ebben a képzési formában.

3. tábla

A felsőfokú alap- és mesterképzésben végzettek közül korábban már oklevéllel rendelkezők aránya munkarend szerint*

(%)

Munkarend	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Összes munkarend	17,9	19,8	23,7	20,9	20,9	20,2	22,9	36,4
Nem nappali képzés összesen	30,8	36,0	40,1	35,3	41,3	47,9	46,3	52,9
Esti	38,4	48,1	48,5	58,7	56,5	58,6	60,9	69,3
Levelező	28,9	35,2	39,4	37,3	38,1	47,7	48,1	54,5
Távoktatás	43,1	33,5	40,5	7,9	56,3	43,8	12,1	16,9

* A főiskolai, egyetemi, valamint az osztatlan képzésben végzettek adataival együtt.

A hallgatói létszám képzési területek szerinti összetételét tekintve, 2005 és 2012 között a legtöbb nem nappali felsőfokú alap- és mesterképzésben végzett hallgató a gazdaság és irányítás képzési területen szerzett oklevelet, megelőzve a tanárképzést. Legkevesebben a természettudományi szakokon diplomáztak.

Részvétel a felnőttképzésben

Az iskolarendszerű felnőttoktatásról sok évre visszatekintő, részletes idősorok vannak. Általában sokkal kevesebb és nem mindig megbízható, illetve összehasonlítható adat áll rendelkezésre azokról a képzésekről, amelyeket a felnőttek az iskolarendszeren kívül végeztek el, különösen pedig azokról, amelyek nem nyújtottak államilag elismert szakképesítést. Ezért európai szinten is megszületett az elhatározás, hogy a felnőttek oktatásban, képzésben való részvételéről nemcsak a képzést nyújtó vagy támogató intézményeket kérdezi meg, hanem a közvetlenül a (potenciális) résztvevőket is.

A felnőttek oktatásával, képzésével foglalkozó európai adatgyűjtések közül a „legfiatalabb” a *Felnőttképzési felvétel (Adult Education Survey, AES)*. Ennek fejlesztése az Unióban 2000-ben kezdődött, de csak 2010-ben született róla uniós szintű jogszabály. Ezt megelőzően a tagállamok egy része az Eurostattal történt megállapodás alapján 2005 és 2007 között próbafelvételt hajtott végre. Az adatgyűjtés célja a 25–64 éves népesség oktatásban, képzésben való részvételének vizsgálata volt, amelynek során mind a formális, mind a nem formális és az informális tanulási tevékenységekről közvetlenül a lakosságtól gyűjtöttek információkat. Az első – jogszabály által meghatározott – egységes módszertanon alapuló adatfelvételre az Unió országaiban 2011–2012 folyamán, Magyarországon 2012 első negyedévében került sor. A kapott eredmények a felvételt megelőző egyéves időszakra vonatkoznak. A felvétel jellegzetessége, hogy az oktatásban, képzésben való részvételre vonatkozó adatokon túl olyan információkat is gyűjthettünk a képzésekről, amelyek más forrásból nem állnak rendelkezésünkre, így például a részvétel okairól és céljairól, egyéb körülményeiről.

A felvétel eredményei azt mutatják, hogy 2011-ben a 25–64 éves felnőtt népesség 27,2%-a¹⁶ vett részt szervezett oktatásban, képzésben. A nők aránya ennél valamivel magasabb volt, 28,2%, a férfiaké pedig csak 26,2%.

Viszonylag szoros kapcsolat mutatkozott a gazdasági aktivitás és a tanulásban való részvétel között. Összességében megállapíthatjuk, hogy a gazdaságilag aktívak – ezen belül is a foglalkoztatottak – lényegesen nagyobb arányban tanulnak, mint a gazdaságilag inaktív népesség. Az összes foglalkoztatott több mint egyharmada vett részt a tanulás valamely szervezett formájában, ezen belül a nők közel 40, férfiak kevesebb mint 33%-a. A munkanélküli férfiaknál a részvételi arány viszont meghaladja a munkával nem rendelkező nőkéét.

A felnőttkori tanulásban való részvétel tekintetében a legjelentősebb különbségek iskolai végzettség szerint tapasztalhatók: míg a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők alig több mint 10%-a vett részt az intézményesített tanulás valamely formájában, az érettségivel rendelkezőknél ez az arány meghaladta a 30, a felsőfokú végzettségűeknél pedig az 50%-ot is.

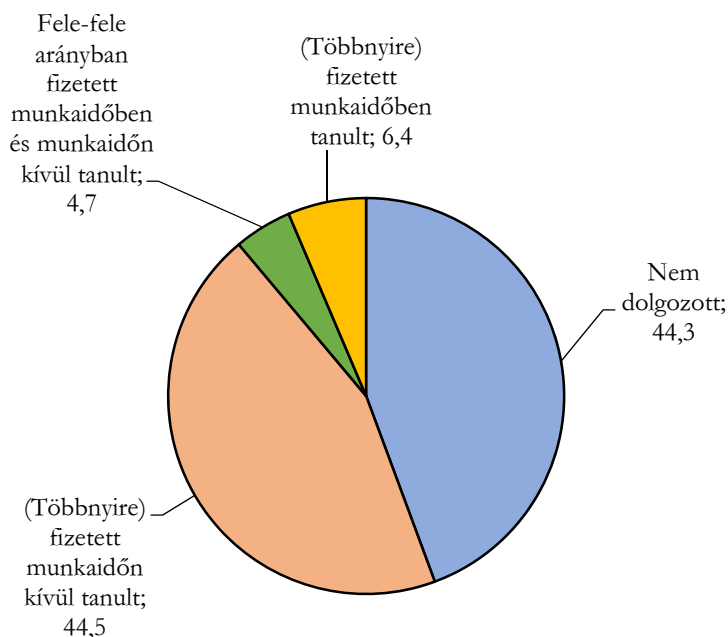
Az iskolarendszerben¹⁷ tanuló felnőttek nagy része felsőfokú tanulmányokat folytat: közel kétharmaduk felsőfokú alap- vagy mesterképzésben, 6%-uk pedig a doktori képzésben vett részt.

Az iskolarendszerű oktatásban tanuló felnőttek mintegy 50%-a egyáltalán nem dolgozott a képzés ideje alatt. A dolgozók négyötödének a képzésére nagyrészt, illetve kizárólag fizetett munkaidőn kívül került sor, és alig több mint 10%-uk tudta fizetett munkaidőben végezni a tanulmányait.

¹⁶ Az Eurostat módszertanától eltérően az oktatásban, képzésben való részvétel adatai nem tartalmazzák a munkavédelmi oktatásban részt vevőket.

¹⁷ Magyarország adatait e kiadványunkban a nemzetközileg használt formális, nem formális képzések helyett a hazai szóhasználatban elterjedtebb iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli képzésekre bontjuk. Az iskolarendszerű képzésekhez a közoktatás és a felsőoktatás keretei között folyó oktatásokat és képzéseket soroljuk, az iskolarendszeren kívüli képzéseket az egyéb képzéseknél tárgyaljuk.

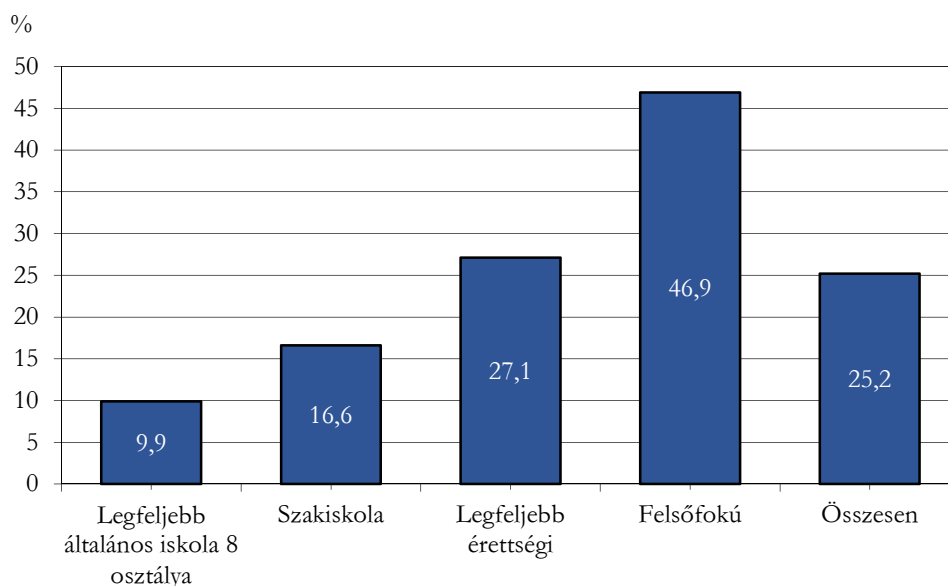
Iskolarendszerű képzésben részt vevők munkáltatói támogatottsága
Magyarországon, 2011, %

Az iskolarendszeren kívüli képzési formák valamelyikében a 25–64 éves népesség egynegyede vett részt. Az egyes rétegek részvételi aránya ezekben a képzési formákban is eltérő. Az életkor növekedésével csökken a részvételi hajlandóság: míg a 35 év alatti felnőttek több mint harmada, addig az 55 évnél idősebbek kevesebb mint 14%-a tanult ilyen rendszerben. Az iskolai végzettség ebben az esetben is meghatározó: a felsőfokú végzettségűek csaknem 47%-a, míg a legfeljebb általános iskolát végzettek nem egészen 10%-a vett részt valamilyen iskolarendszeren kívüli képzésben.

13. ábra

Részvétel iskolarendszeren kívüli képzésben
legmagasabb iskolai végzettség szerint Magyarországon, 2011

Az iskolarendszeren kívüli tanulásban a legnépszerűbb képzésfajták közé tartozott a képesítést nem nyújtó szakmai tanfolyam, a konferencia, a szeminárium látogatása, a munkahelyi betanítás, valamint az OKJ-s tanfolyamok. A képzések témáját tekintve legtöbbször a társadalomtudományok, a gazdaság és a jog területét választották. A második leggyakoribb témakör a szolgáltatásokhoz köthető, ezeket többnyire a férfiak kedvelték. Az egészségügyi és oktatási programokat elsősorban a nők látogatták, a férfiak inkább a műszaki tudományok és a szolgáltatások terén ismereteket nyújtó képzéseket részesítették előnyben.

Az elismert, de végzettséget nem nyújtó iskolarendszeren kívüli képzések választása döntő részben a munkával függött össze. A képzések közel háromnegyedét ezért végezték el a felnőttek, a maradék egynegyedét leginkább személyes okokból, pl. hobbitevékenységekhez kapcsolódóan. A nők jobban hajlanak munkájukon kívüli okokból tanulni, ők a képzések közel 30%-át elsősorban személyes motivációból látogatták, míg a férfiaknál ez csak a fenti képzések ötödére jellemző.

Az informális tanulás legalább egyik formájában a felnőtt népesség közel 30%-a vett részt. Legtöbbször számítógép segítségével tanulnak, de jellemző a nyomtatott anyagok felhasználása is. A legnépszerűbb témák a humán tudományok, a művészetek, a szolgáltatások és a társadalomtudományok körében találhatók.

Szakmai képzés a vállalkozásoknál

Az AES-felvételt (Felnőttoktatási felvétel) megelőzően már létezett egy másik, európai szintű, felnőttek oktatásával, képzésével foglalkozó adatgyűjtés, amely a vállalkozások szakmai képzési tevékenységét vizsgálja (*Continuing vocational training of enterprises, CVTS*). Ez kizárólag a vállalkozások által valamilyen formában támogatott szakmai képzésekre terjed ki, és a legalább 10 főt foglalkoztató szervezetektől gyűjt információkat – meghatározott nemzetgazdasági ágakban. Ezek elsősorban a cégek képzéssel kapcsolatos attitűdjeire, a képzésben részt vevő munkavállalókra, a képzés módjaira, típusaira, és a képzés költségeire vonatkoznak. Az első európai szintű felvételekre 1994-ben és 1999-ben került sor – még önkéntes alapon. Az adatgyűjtést kötelezővé tévő jogszabály csak 2005-ben jelent meg. Az Unió ettől a tárgyévtől kezdve részletesen publikálja a felvétel alapján készült adatokat, közülük a legutóbbi a 2010. évre vonatkozik.

A felvétel csak azokat a szakmai képzéseket vizsgálja, amelyeket a vállalkozás alkalmazottai részére valamilyen formában (pl. közvetlen anyagi juttatással vagy munkaidő-kedvezményel) támogatott. Az adatgyűjtés nem foglalkozik azokkal a képzésekkel, amelyek ugyan elősegítik a munkavállaló színvonalasabb munkavégzését, de ezekkel kapcsolatosan a foglalkoztató számára sem közvetlen, sem közvetett költség nem merült fel.

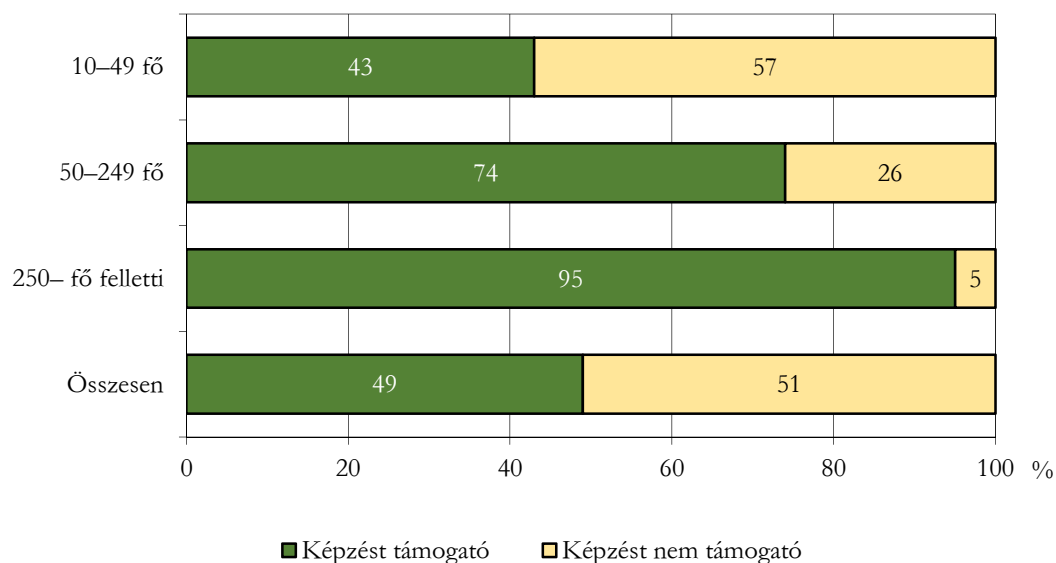
4. tábla

Szakmai képzések csoportosítása a CVTS-adatfelvételhez

Bevezető szakmai képzések	Munkavállalók szakmai képzései		
	Munkavállalók által finanszírozott	Állami hatóságok által finanszírozott szakmai képzések	Munkaadók által finanszírozott szakmai képzések
	(Nem tartoznak a felmérés körébe)		

A felmérés eredményei szerint Magyarországon 2010-ben a 10 főnél többet foglalkoztató vállalkozások 49%-a biztosított szakmai képzést alkalmazottainak. Ezen belül a 10–49 fős szervezetek 43%-a, a közép-vállalkozások közel háromnegyede, míg a legalább 250 fős szervezetek csaknem mindegyike támogatta alkalmazottai szakmai képzését.

Képzést támogató és képzést nem támogató vállalkozások aránya Magyarországon, létszám-kategória szerint, 2010

Az Európai Unióban a képző vállalkozások átlagos aránya a hazainál jóval magasabb volt 2010-ben is, elérte a 66%-ot. A magyar kisvállalkozások körében 20 százalékponttal kisebb volt a képzést nyújtók aránya az EU átlagánál. A középvállalkozások között mérsékeltebb, 6 százalékpontos volt az elmaradás, a nagyvállalatoknál pedig 2 százalékponttal meg is haladta a képzést biztosító hazai vállalkozások aránya az uniós átlagát.

5. tábla

Képzést biztosító vállalkozások aránya Magyarországon és az Európai Unióban, 2010

(%)

Létszám-kategória	Magyarország	EU-28
10– 49 fő	43	63
50–249 fő	74	81
250– fő	95	93
Összesen	49	66

Forrás: Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

A gazdálkodó szervezetek a szakmai képzést nyújthatták hagyományos szakmai képzésként vagy a szakmai képzés egyéb formájában (pl. konferencia, szeminárium látogatásának, önképzésnek a lehetővé tételével, munkahelyen, munkaszituációban történő képzéssel).

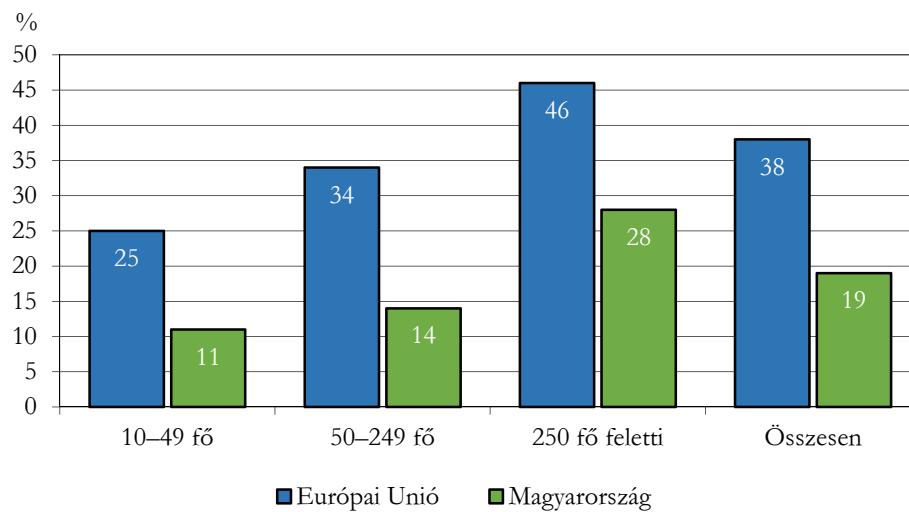
A magyar vállalkozások 38%-a támogatott hagyományos szakmai képzéseket, és 36%-uk a szakmai képzés egyéb formáit. Ez utóbbiak közül a legnépszerűbb a konferencia és a szeminárium volt mind Magyarországon, mind pedig az Európai Unióban. A második helyen a közvetlen munkahelyen, munkaszituációban zajló képzés állt. A szakmai képzés egyéb formáit nyújtó vállalkozások aránya Magyarországon összességében elmaradt az Unió átlagától.

A képzést támogató vállalkozások aránya mutató mellett fontos információt nyújt a képzésben részesülő alkalmazottak részesedése is. Ez megmutatja a hagyományos szakmai képzésben részt vevők összes foglalkoztatotthoz viszonyított arányát, amelyet *képzéselérési aránynak* nevezünk. A legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozások körében hazánkban ennek értéke is az uniós átlag alatt marad: míg az Európai Unióban a

munkáltatók a dolgozók közel 40%-ának támogatták a hagyományos szakmai képzését, Magyarországon ez az arány nem éri el a 20%-ot. A lemaradás a vállalkozások minden nagyságkategóriájában jelentős.

15. ábra

Képzéselérési arányok Magyarországon és az Európai Unióban, 2010

Kulcskompetenciák

A felnőttképzés egyik központi kategóriája a *kompetenciafejlesztés*. Ez nem köthető közvetlenül sem az iskolarendszerű, sem az iskolarendszeren kívüli képzésekhez, de fontossága miatt önálló vizsgálata indokolt. A kompetenciák közül kiemelkednek azok, amelyek a mindennapi életben és a munka során minden felnőtt számára szinte elengedhetetlenek, ezeket nevezzük *kulcskompetenciáknak*.

A 2000-ben aláírt *lisszaboni stratégia* célkitűzései között szerepelt a kulcskompetenciák európai szintű meghatározása. A szakértők véleménye szerint ezek a kompetenciák szükségesek ahhoz, hogy az Európai Unió polgárai rugalmasan tudjanak alkalmazkodni a globalizálódó világ egyre gyorsuló változásaihoz, és amelyekre mindenkinek szüksége van az önmegvalósításhoz, a fejlődéshez, a társadalmi beilleszkedéshez és a foglalkoztatáshoz. A *Kulcskompetenciák az egész életen át tartó tanuláshoz* című európai referenciakeret a következő kulcskompetenciákat határozza meg:

- az anyanyelven folytatott kommunikáció,
- idegen nyelveken folytatott kommunikáció,
- matematikai kompetenciák és alapvető kompetenciák a természet-, a műszaki tudományok terén,
- digitális kompetencia,
- a tanulás elsajátítása,
- szociális és állampolgári kompetenciák,
- kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia,
- kulturális tudatosság és kifejezőkézség.

A referenciakeret a kulcskompetenciák meghatározásán túl szükségesnek tartja a tagállamok munkájának támogatását abban, hogy a fiatalok olyan szintre fejlesszék azokat, amely a későbbiekben a továbbtanulásuknak, munkába állásuknak lehet az alapja; valamint adjanak lehetőséget a felnőttkorúaknak is, hogy ezeket a kompetenciákat egész életük során fejleszthessék.

A **kulcskompetenciák mérése iránti igény** a statisztikában is megjelent. A mérés egyfelől jelentheti az egyének kompetenciáinak mérését akár az önbevallás módszerével, akár több országra kiterjedő, egységes kompetenciamérési módszerrel. Miután a fenti kompetenciák a munka világában is fontosak, az európai statisztikai rendszer figyeli a vállalkozások ezekkel kapcsolatos igényeit, és azt a tényt is, hogy a gazdálkodó szervezetek az alkalmazottaiknál mely kompetenciák fejlesztését támogatták.

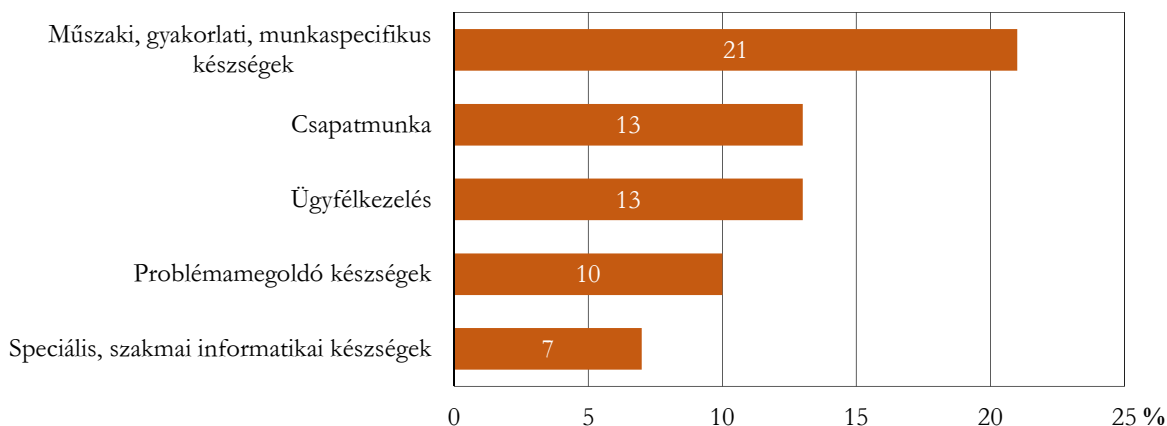
A **vállalkozások szakmai képzési tevékenységét vizsgáló adatfelvételben (CVTS)** többek között azt is megkérdezték, hogy a kérdőívben szereplő felsorolt készségek és kompetenciák közül melyek fontosak a vállalkozás számára. A munkavégzés szempontjából fontosnak tartott készségek és kompetenciák mindegyike besorolható a kulcskompetenciák közé, vagy azok valamelyikének a részét képezheti.

Magyarországon 2010-ben a vállalkozások több mint 40%-a jelölte meg a csapatmunkát fontos készségként, a nagyobb cégek körében pedig ennél magasabb arányban. Szintén több mint 40%-uk tartotta lényegesnek a problémamegoldást, valamint a műszaki, a gyakorlati vagy a munkaszpecifikus készségeket. Az idegen nyelvek használata és az informatikai készségek szintén a gyakrabban igényelt kompetenciák közé tartoznak, a vezetői készségeket azonban általában a nagyvállalkozások ítélték szükségesnek.

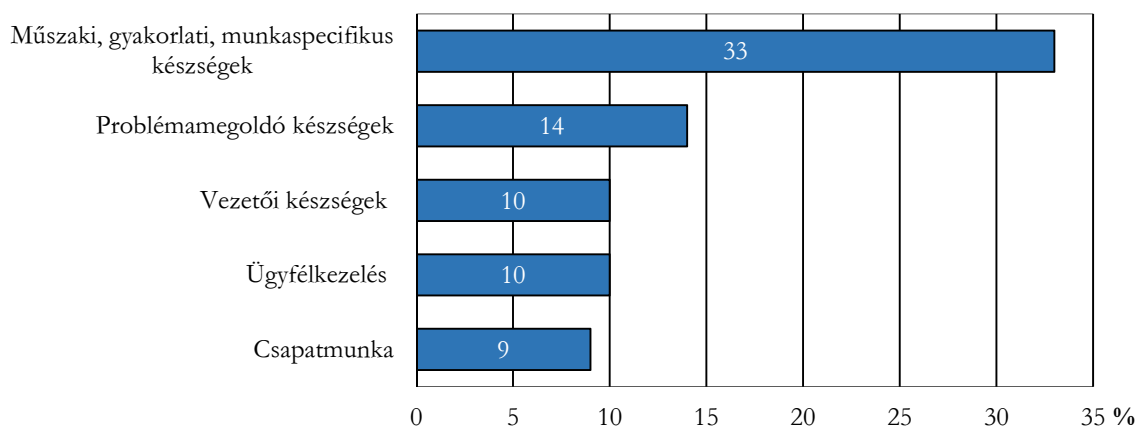
Legfontosabbnak tartott készségek és kompetenciák a vállalkozásoknál Magyarországon, 2010

(az összes vállalkozás százalékában)

10–49 főt foglalkoztató vállalkozások

Legalább 250 főt foglalkoztató vállalkozások

A legfontosabbnak a legtöbb vállalkozás mindhárom nagyságkategóriában egyértelműen a műszaki, gyakorlati, illetve munkaszpecifikus készséget tartotta. Ezek elsősorban az ipari, építőipari vállalkozásoknál játszanak jelentős szerepet. Ebben a körben a vállalkozásoknak több mint egyharmada számára ez a legfontosabb készség a munkahelyen. A kereskedelmi vállalkozásoknál inkább az ügyfélkezelés, az információ, kommunikáció, valamint a pénzügyi és biztosítási tevékenység ágazatokban az informatikai készségek kerültek az első helyre. Az 50–249 főt foglalkoztató vállalkozásoknál az öt legfontosabb készség közé bekerült az idegen nyelv ismerete is. Csupán a vállalkozások 4%-a nem tudta besorolni a számukra legfontosabbnak tartott készséget és kompetenciát a felvételben használt felsorolás kategóriáinak egyikébe sem.

Az adatgyűjtés során arra is rákérdeztek, hogy a hagyományos szakmai képzést nyújtó vállalkozások milyen készségeket fejlesztő képzéseket támogattak. A válaszokban visszatükröződtek a készségek iránti igények. A leggyakrabban támogatott képzések a műszaki, gyakorlati és munkaszpecifikus készségek fejlesztéséhez kapcsolódtak, amelyeket – mint arról már szó volt – a legfontosabbnak ítélték. A második leggyakrabban nyújtott képzés – a vállalkozások minden nagyságkategóriájában – az idegen nyelv volt, megelőzve a csapatmunkára való felkészítést. Az összes vállalat negyede, a 250 főnél többet foglalkoztatóknak pedig több mint 60%-a ajánlott idegen nyelvi képzést alkalmazottainak. A nagy cégek több mint fele finanszírozta a vezetői készségek fejlesztését.

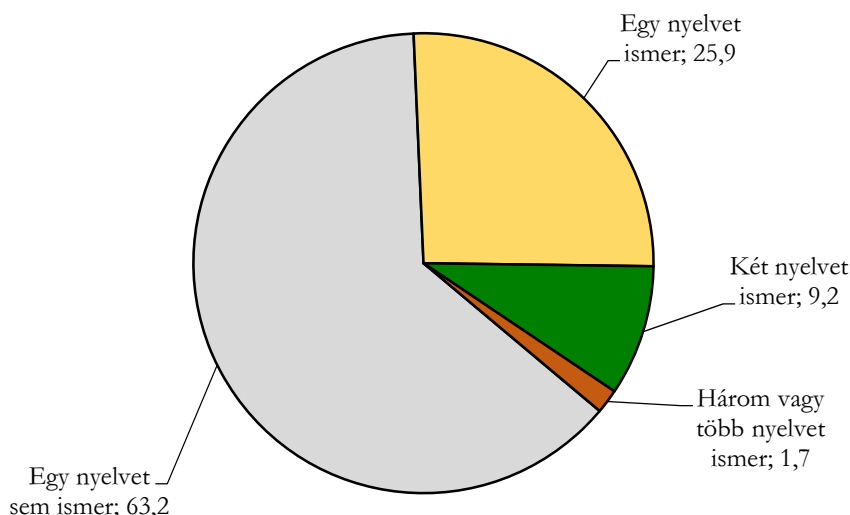
A legnagyobb óraszámban a műszaki, gyakorlati, valamint az idegen nyelvi képzéseket tartották. A szálláshely-szolgáltatással és vendéglátással foglalkozó cégeknél ügyfélkezelést, az információ és kommunikáció ágba soroltaknál pedig speciális informatikai készségeket oktattak legtöbbször.

Európai szinten a *Felnőttképzési felvétel* (AES) is foglalkozik a válaszadók kulcskompetenciái közül az idegen nyelvi és digitális kompetenciákkal. Az idegen nyelvi kompetenciát a felvétel során nem tesztelték, nem kértek

semmiféle bizonyítékot a nyelvtudásra, önbevallás alapján mérték azt. A 2011. évi felvételtől kiderült, hogy a magyar felnőttek több mint 60%-a egyáltalán nem beszél anyanyelvén kívül más nyelven, negyedük pedig csupán egyetlen idegen nyelvet ismer valamilyen szinten.

17. ábra

Nyelvismeret Magyarországon a 25–64 évesek körében, 2011, %

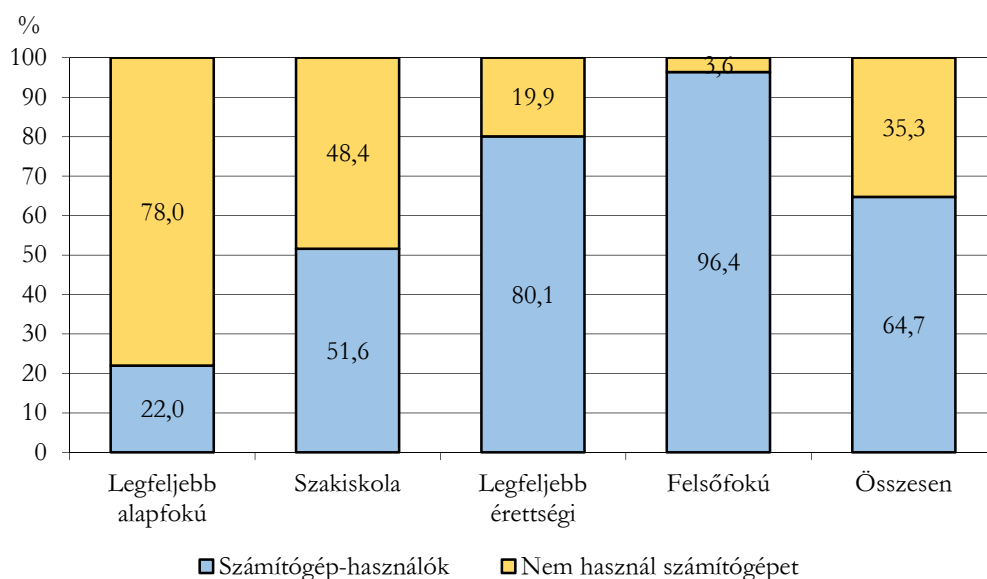

Ez az arány az Európai Unió más országaiban éppen fordított: az unió felnőtt lakosságának nem egészen egyharmada nem beszél idegen nyelven, közel 30%-uk kettő vagy több idegen nyelven is képes kommunikálni. Az Unióban a leggyakrabban beszélt idegen nyelv az angol, egyes új tagállamokban az orosz.

Az informatikai készségek felmérése is önbevallás alapján zajlott. A válaszadó először a számítógép, majd az internet használatával kapcsolatos kérdéseket kapott, és a felsorolt tevékenységekből választotta ki azokat, amelyekhez számítógépet, illetve internetet használt.

18. ábra

Számítógép-használók Magyarországon a 25–64 évesek körében legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2011

A számítógép-használatban lényeges eltérések vannak a személyek iskolai végzettsége szerint. Míg a diplomás felnőttek csaknem mindegyike digitális felhasználó munkája során vagy szabadidejében, addig a középfokú

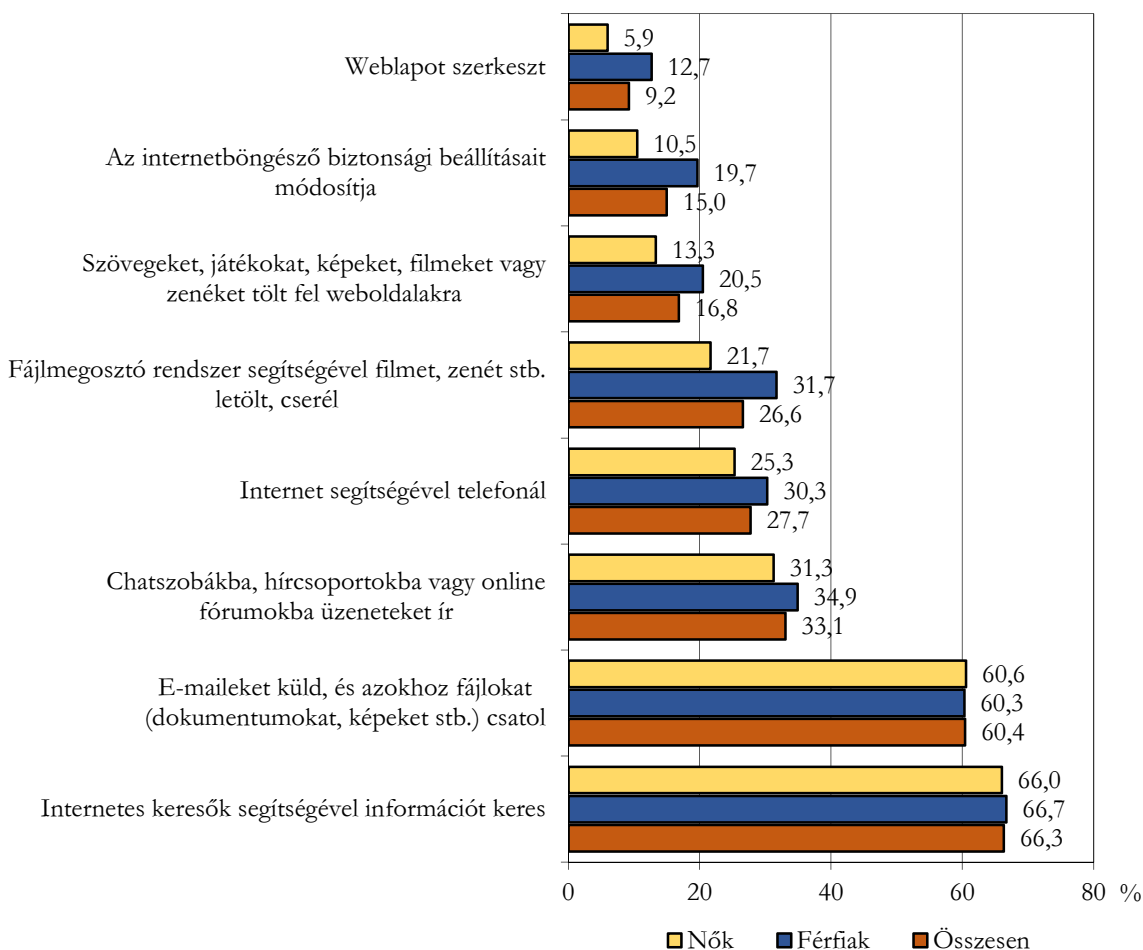
végzettséggel rendelkezők mindössze négyötöde, a csupán általános iskolát vagy kevesebbet végzők alig több mint egyötöde használ számítógépet.

A felhasználók leggyakrabban egyszerű fájlműveleteket, valamint alapvető szövegszerkesztési feladatokat oldottak meg. Gyakori még a táblázatkezelő használata elsősorban a diplomások és érettségizettek körében, míg a legfeljebb alapfokú végzettségű felnőtteknél arányuk nem éri el a 10%-ot sem. A bemutatókészítés is a legmagasabb végzettségűekre jellemző: közel 40%-uk használta már ezt a funkciót, szemben a legalacsonyabb iskolai végzettségűekkel, akik közül a szakiskolát végzettek 3%-a, az ennél alacsonyabb végzettségűek pedig 1%-a járt sikerrel ezen a területen.

Internetet a felnőtt népesség több mint kétharmada használ, de a számítógép-felhasználók között tapasztalt iskolai végzettség szerinti eltérés itt is megmutatkozik: míg a felsőfokú végzettségű felnőttek alig néhány százaléka nem próbálta még ki a világhálót, addig az alapfokú végzettséggel rendelkezőknek a háromnegyede. Az életkor növekedésével csökken az internetet használók aránya. Nemek közötti különbség a használók arányát tekintve alig tapasztalható, azonban az internetes tevékenységek közül a férfiak nagyobb arányban használják az internetet pl. telefonálásra, fájlok fel-, illetve letöltésére és cseréjére, valamint weblapszerkesztésre.

19. ábra

A felnőtt népesség internetes tevékenységei nemek szerint Magyarországon, 2011

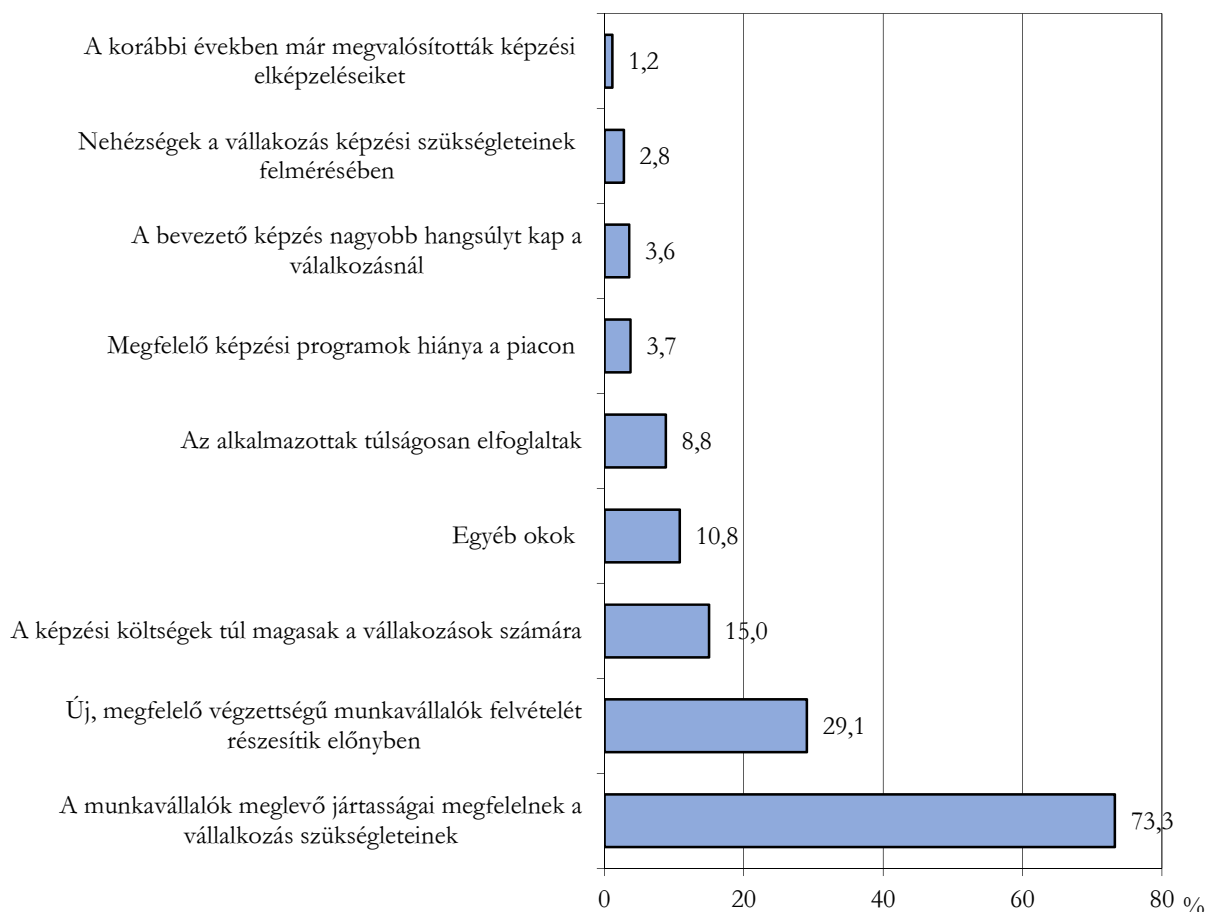

A felnőtteket az oktatásban, képzésben való részvételben hátráltató, akadályozó tényezők

Hazánkban 2010-ben a vállalkozások kicsivel több mint fele (51%) nem támogatta a munkavállalók képzésben való részvételét. Ennek indokaként 75%-ban azt említették a válaszolók, hogy a dolgozók már rendelkeznek a munkájukhoz szükséges ismeretekkel, képességekkel és készségekkel. A második legtöbbit említett okként szerepelt, minden harmadik nem képző vállalkozás válaszolta, hogy a vállalkozások stratégiájában a képzés helyett inkább az új, megfelelő képzettségű munkaerő felvétele szerepel kiemelt helyen. Jelentős akadályozó tényező volt a képzések túl magas költsége is, amely valamennyi vállalatméret esetén gondot okozott, de a közepes vállalkozásoknak az átlagosnál nagyobb. Az akadályok egymással is összefüggésben állhatnak, hiszen a képzések magas költségei miatt a vállalkozások inkább olyan munkavállalókat vesznek fel, akik megfelelő képzettségekkel rendelkeznek.

20. ábra

A képzés hiányának okai a képzést nem támogató vállalkozásoknál Magyarországon, 2010

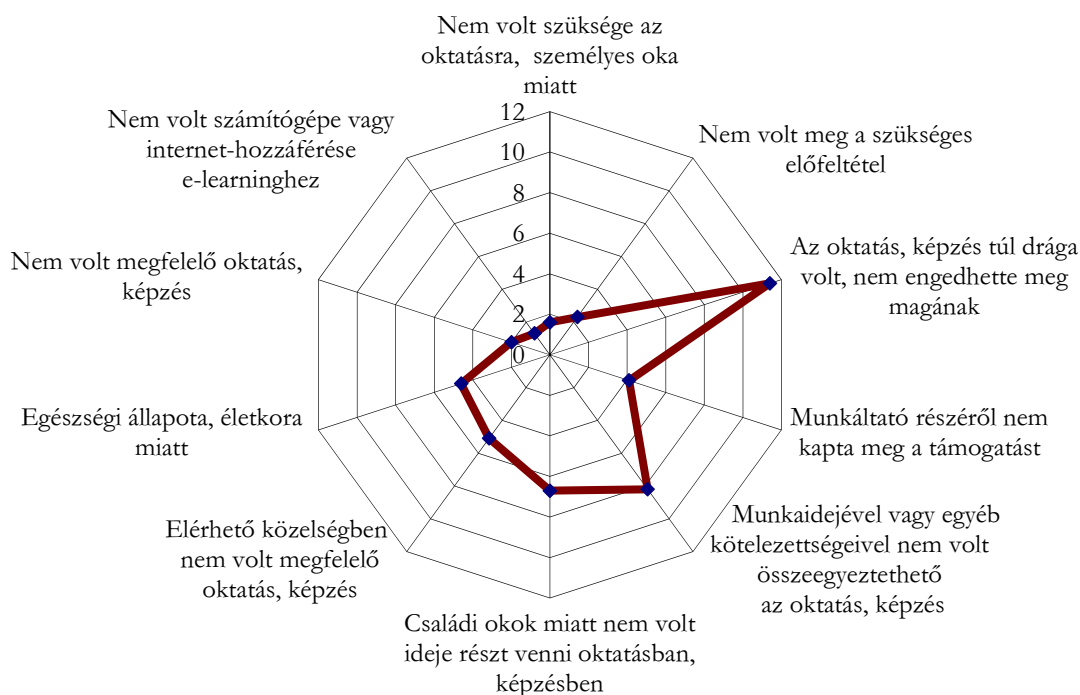

A Felnőttképzési felvétel (AES) az egyének szempontjából vizsgálta a képzéseket, illetve azok elmaradását. E felmérésben is figyelmet kapott a képzést akadályozó tényezők vizsgálata. A megkérdezettek 15%-a szeretett volna még különböző tanulmányokat folytatni.

A meghiúsult képzések akadályaként közel 30%-ban személyes ok merült fel, a többi ok egyénen kívül álló volt. A legfontosabb gátló tényezőt a képzések magas költségei jelentették. A következő leggyakoribb kifogás a munkahelyi vagy családi elfoglaltságokból adódó időhiány volt.

Az egyéni képzés meghiúsulásának okai Magyarországon, 2011, %

Az egész életen át tartó tanulás fontosságáról ma már senkit nem kell meggyőzni. Annak szükségességét csaknem mindenki felismerte, ugyanakkor Magyarország az iskolázottsági szint, valamint a felnőttképzés tekintetében is elmarad az EU többi tagállamától, és a felzárkózás nem kellő ütemű. Nem meglepő, hogy az oktatásban, képzésben való részvétel akadályaként a magánszemélyek az anyagi okokat jelölték meg első helyen, ahogy a vállalkozások is a forráshiány, illetve az oktatás magas költségei miatt nem tudják jobban támogatni munkavállalóik tanulását. Tagadhatatlan, hogy nem egyedül a pénzhiány következtében kedvezőtlen a helyzet, de mint az a stratégiai célkitűzésekben is megfogalmazódott: feltétlenül szükséges, hogy „jelentősen növekedjen a humán tőkébe történő egy főre jutó beruházás.” E mellett a felnőttképzési rendszer átgondolása, és annak egyéni és munkaerő-piaci igényekhez történő igazítása is elengedhetetlen.

Felhasznált irodalom

1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról.
1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről.
2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről.
2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről.
- Classification of learning activities – Manual. Brüsszel: European Commission, Eurostat, 2006.
- Európa 2020: Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. Brüsszel: Európai Bizottság, 2010.
- European Day of Languages: Two-thirds of working age adults in the EU28 in 2011 state they know a foreign language. In: Eurostat News Release, 138/2013. 2013. szeptember 26.
- Dr. FELKAI László: A felnőttoktatás története Magyarországon. In: Problémák, megoldások válaszok. Budapest: Országos Közoktatási Intézet, 2002.
- Dr. JUHÁSZ Erika: A hazai felnőttképzés kialakulásának fejlődése és főbb állomásai I. In: A szak- és felnőttképzés-szervezés gyakorlata. 2010/20.
- Dr. JUHÁSZ Erika: A hazai felnőttképzés kialakulásának fejlődése és főbb állomásai II. In: A szak- és felnőttképzés-szervezés gyakorlata. 2010/21.
- KOLTAI Dénes: A felnőttoktatás feladatai. In: Educatio, 1999/1, p. 14–21.
- KOMENCZI Bertalan: Az Európai Bizottság memoranduma az egész életre kiterjedő tanulásról. In: Új Pedagógiai Szemle, 2001. június
- Közös cselekvések a növekedésért és a foglalkoztatásért: A Közösség lisszaboni programja. A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. Brüsszel, 2005.
- Kulcskompetenciák az egész életen át tartó tanuláshoz, Európai Referenciakeret. Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, 2007.
- Making an European Area of Lifelong Learning a Reality. Brüsszel: 2011.
- ÓHIDY Andrea: Az élethosszig tartó tanulás és a felnőttképzés. In: Új Pedagógiai Szemle, 2006. október, p.114–125.
- Dr. TORGYIK Judit: A tanulás színterei felnőtt- és időskorban. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó, 2013.
- ZACHÁR László: A felnőttképzés rendszere és főbb mutatói. In: A felnőttoktatás, és -képzés az iskolarendszerben és azon kívül. <http://www.ofi.hu/tudastar/felnottoktatas/felnottoktatas-kepzes> (utolsó elérés: 2014. február 6.)
- ZRINSZKY László: A felnőttképzés tudománya. Budapest: Okker Kiadó, 2008.

Megjegyzések

A 2012-re vonatkozó adatok tartalma azonos a megyei statisztikai évkönyvekben megjelentekkel.

A százalék- és viszonyszámok számítása kerekítés nélküli adatokból történt.

Az adatok és a megoszlási viszonyszámok kerekítése egyedileg történt, ezért a részadatok összegei eltér(het)nek az összesen adatoktól.

Jelmagyarázat

– = A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.

X = A mutató nem értelmezhető.

0, 0,0 = Az adat nem fejezhető ki, mivel kisebb mint a táblázatban alkalmazott mértékegység.

üres hely = Az üresen hagyott blokkba eső mutatókat nem értelmezzük.

További információk, adatok (linkek)

Táblázatok

ISBN 978-963-235-448-4

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789